

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני

על השואה

ז. העמדה החרדית אנטי ציונית ועוינותה לשיבת ציון	פתיחה הקדמה
ח. עמדת מנהיגי הציבור הישב בציון	א. התגובות השונות לשואה
ט. שום זרם ושום גוף לא למד לקח	ב. החובה להתבונן ולהסביר
י. הבודדים שהודו בטעות הנוראה והבלתי נסלחת	ג. כל מי שעניו בראשו ראה שואה זו הולכת ובאה
יא. חלקה המכריע של הנצרות בשואה	ד. הטרגדיה ויחודה
יב. המסקנה הקשה המתבקשת	ה. עמדת החברה הישראלית לנוכח השואה
	ו. עמדת המתבוללים שבעמנו ועוינותם לשיבת ציון

פתיחה

קורא יקר, מאמר זה נכתב לזכרו של גד עזרא הי"ד, שנהרג על קידוש השם במלחמה האכזרית, שמנהלים חיות בדמות אדם נגד עמנו וזכויותיו האלהיות על אדמת קודש זו. הפקודות האוויליות הניתנות זה למעלה מעשר שנים לחיילי צה"ל, מסכנות אותם על מנת לא לסכן חיי אוייבינו וחיי משפחותיהם, ובזה נהפכות לפקודות האבסורדיות ביותר שניתנו אי-פעם לעם ישר ותרבותי, והביאו להפקרת דם יהודי כפי שלא הופקר בארץ מאז ראשית הציונות. מדיניות בלתי-מוסרית זו קיפחה חיי יהודים, חיילים כאזרחים, והביאה לפציעתם של רבים. לאור הקשר המיוחד המחבר כבר למעלה מעשרות בשנים בין משפחתי ואבותי ובין משפחת עזרא, מאז היותנו בגלות אלגיריה, לא הרשיתי לעצמי לוותר על הכתיבה, למרות שיצאה זו בלתי-מוסדרת, בלתי מתוקנת, והיא רחוקה מלכלול את מה שהנני חושב שראוי היה שתכלול. הידידות כלפי המשפחה לא השאירה מקום לכל השתמטות. לכן הנני פונה אליך קורא יקר, על מנת להזהירך שאין כאן לפניך מאמר במלא מובן המלה. למרות אריכות הדברים, הוא נכתב בלחץ של זמן שלא עמד לרשותי, והיה מן הראוי שאדחה את כתיבתו. לכן הנני מבקש להתייחס אליו כאל אוסף של ראשי פרקים בלבד, כאל משנה לא סדורה עדיין, השואפת בכל זאת להזמין אותנו לחשיבה על נושא כואב זה של השואה. אם יצליח מאמר זה לעורר מחשבה אצל הקורא, הנני תפילה שיהיה זה לעילוי נשמת גד עזרא הי"ד, שקידש שם ה' בחייו ובמותו. ועל משפחתו המלט"ו - הננו כולנו תפילה שהקב"ה יחתור חתירה תחת כסא כבודו לנחם אותם על אבידה זו, על אף שאין עליה נחמה בעולם הזה.

הקדמה

לא נוצרו עדיין מילים המתאימות ואף המספיקות כדי להתייחס לאותה טרגדיה נוראה שפקדה את עמנו לפני כשישים שנה. הפצעים עדיין מדממים אצל כל פליטי חרב ואש, אלו שעברו את הקשה מכל, ואצל בניהם ובני בניהם הדברים כה רחוקים מלהיתפס נכונה, שאנו מתקשים עדיין למצוא מסילות לליבם לקרב את האירועים להסתכלות שצריכה להיות הסתכלותו של כל יהודי מאמין בה' ובהשגחתו. עם כל זאת, ואולי למרות זאת, לא יוכל רב המכבד את עצמו להיפטר מהתייחסות ראויה לאסון לאומי זו. לכן אשתדל לענות מעט מחלקי בנושא נורא זה.

אלא שמרגע זה, עלי להוסיף נימה אישית כפולה בראש דברי, על מנת שהקורא יזהר להתייחס לדבריי בכובד ראש הראוי, ודווקא משום שאלו לא יהיו שגרתיים, ולכן לא יוכלו להתקבל בקלות. אמי הי"ו הינה פליטת אושוויץ, פרט לאימה, לדודתה ולבת דודתה, לא שרד ממשפחתה כמעט שריד. משחר ילדותי גדלנו (אני, אחיי ואחיותיי) על ברכי הסיפורים שסיפרה לנו על תקופה זו, באופן מנוגד אולי לכל שאר פליטי המחנות. סיפורים אלו הפכו כתוצאה מכך, ומסתמא גם כתוצאה מתהליכים הרבה יותר פנימיים של הנשמה היהודית, לחלק בלתי-נפרד מנשמת ומחיותי. הם הביאוני לעקוב אחרי סבל עמי במהלך כל הדורות בכל מקומות מושבותיו. סבל זה חרוט בעט ברזל ובצפורן שמיר בנשמתו ובכל נימי הווייתי, עד כדי כך שהוא כיום חרוט לנצח, אפילו ב-T.D.N.A. שלי (ואני מקווה שגם בשל ילדיי). לעולם לא אוכל למחול לעמים על מה שעוללו לעמי, עם ה'. אשמש בעולם הזה ובבא בע"ה, תובע ראשי לאכזריותם, לשפלותם ולבהמיותם.

במאמר רגיל מן הראוי לשמור את המסקנה לסוף. אלא שהפעם, כובד הנושא ונוראותו מחייבים גישה שונה, משום שבטרגדיה כזו לא העבר עם קושי הירידה לעומק הבנת החלטות ההשגחה הינו החשוב, אלא הלקח לדורות הבאים הוא הנדרש, הוא המתבקש, ולכן הוא החשוב. וכאן חייבים להודות ולהצהיר בכאב קבל עם ועדה: לא למד איש מאסון נורא זה דבר! יתירה מזו: אם מסקנות מועטות אלו או אחרות הוסקו, הן על פי רוב ההיפך הגמור מאלו שהיה עלינו להסיק! גם על היבט זה ברצוני להתעכב במאמרי כאן.

א. התגובות השונות לשואה

כבן פליטת אושוויץ, כבן רב שבמשך שנים הופקד על טיפול בפליטי המחנות (בסוף המלחמה ואחריה), וכרב בעצמי, הזדמן לי לבא במגע

עם רבים מהם. בשיחותינו חזר והתגלה כמעט תמיד אותו מחזה: קול דממה מוחלטת מילא את החלל ברגע שהשיחה התקרבה לנושא המלחמה ומה שעבר עליהם בה. ללא חריג כמעט, עמדו פליטי חרב ואש אלו, הם וכל דורם, כאנשים שניטל מהם כח הדיבור. ככל הנראה לא רק מפאת גודל הצער והכאב, אלא גם משום שניצולים אלו חשו שנדרשות מהם תעצומות נפש שלא היו להם עוד, אפילו כדי לספר את שעבר עליהם. אם כיום דבריהם נשמעים יותר, זהו לענ"ד אך ורק משום שבשנים האחרונות חלקם הצליחו להשתחרר ממחסום זה, אולי לאור גילם ההולך ומתקדם, והבחינו שאם לא יסופר לדור אחרון, בניהם אשר קמים אחריהם, יסתם הגולל על העדות החיה, וכל סבלם האין-סופי יהיה לריק, משום שישאר מנותק מההיסטוריה ההולכת ונבנית ללא לקיחת סבל זה בחשבון. הלא לא ניתן לקחת בחשבון את מה שלא נודע ומה שלא בא לידי ביטוי (תרתי משמע).

למרבה ההפתעה אולי, רק הדורות שבאו אחריהם ואלו מדורם שלא עברו חווייתם הקשה, ב"ה, לא היססו לחוות דעתם על מה שלא הכירו ושלא עבר עליהם. תגובות אלו דווקא נשמעו מיד, אף מבלי להקשיב למה שקרה, פרט אולי להערכות גסות על מספר הקרבנות ועל מקצת משיטות ההשמדה, וכאילו הם מבינים טוב מהקרבנות עצמם את הסבל שלא עבר עליהם. באופן מאד כוללני ניתן לומר ששלוש עמדות פותחו על ידם.

הראשונה, זו של רחוקים מאמונה (או שהחליטו להתרחק ממנה). ללא כל היסוס או בושה, הם תלו את הקולר בקב"ה בכבודו ובעצמו. כצפוי מצד יהודים בעלי עמדה מסוג זה, הדבר לא מנע מהם להצהיר הצהרה שלא ברור אם יש בה כדי לעורר צחוק של רחמנות או בכי של צער (או אולי שניהם): 'הקב"ה נתן למיליון ילדים ליהרג, לכן אינו יכול להיות קיים!' ניתן להבין שלנוכח אסונות בקנה מידה זה ההיגיון משתק, אבל עד כדי האבסורד האווילי הזה, אנו מתקשים לקלוט! מהאבסורד הזה נגזרה עוד קביעה המתבקשת כמעט מאליה ונהפכה לבלתי-נמנעת: האבסורדיות של המציאות, ויותר מזה, האבסורדיות של ה'גורל היהודי'. מרגע זה והלאה נדון גורל זה להישאר בתחום האבסורד לנצח, ח"ו. ואם בזה לא היה די, כיון שבכל זאת בעומק הנשמה היהודית שורדת תמיד תחושה נכונה ואמיתית לפיה יש לכל דבר סיבה, הוחלט אומר על ידם שיש **בכל אדם** חיה הטמונה עמוק בלב, והעלולה להגיח חוצה בכל רגע, וזה מה שקרה בשואה. אוי לנו אם אנשי אמונה יפלו באותה מלכודת ובאותה טעות. קביעה ערמומית זו הגורמת עוול בל ישוער לעמנו, אומרת במילים אחרות שאף היהודי שסבל כה רבות מ'גורל' אכזר, לא רק שאינו חסין מפני אימוץ עמדת התליין, אלא שסבלו אינו יחיד במינו. תליין וקרבן אינם מיוחדים,

אלא כל אדם עלי אדמות יכול למצוא את עצמו באחד משני המחנות. מרגע זה והלאה מגיעים למסקנה שלא רק המהות היהודית אינה מיוחדת, ואין עוד לפנינו מצד אחד אומה ששלושה סימנים בה רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים' (יבמות ע"ט, ע"א), ומצד שני אומה שביסוד מהותה אכזריות, אלא שאף אותם החיות בדמות אדם שביצעו את השואה אינם שייכים לאומה 'רשעה', אלא רק 'נקלעו' למערבולת האכזריות מפאת איזושהו גורל לא מובן שבהחלט היה יכול להיות שונה. אחריות הפושע הועלמה כלא הייתה, ומרגע זה והלאה אין ממש קרבן של רשע אלא לכל היותר קרבנות של איזושהי 'תאונה היסטורית'. 'הפנומן הנאצי' לא היה אלא טעות הגורל, 'תאונה' של ההיסטוריה, ולא היה פועל יוצא של חייתיות מהותית של עם שלם ששנא אותנו, אלא 'פנומן' טבעי לכל דבר! 'הפנומן הנאצי' היה לגמרי שיגרתי!

סגנון אחר: אבסורד כפול מתווסף כדי 'להבהיר' את פשר מר הגורל היהודי, השואה לא הייתה מיוחדת על אף ייחודה, ואין דבר מיוחד בגורל היהודי!!

העמדה השניה, זו של הציבור החרדי. לאורך שישים השנים שלאחר המלחמה שמר ציבור זה על שתיקה כמעט מוחלטת. שתיקה כזו מדהימה, לאור העובדה שמדובר בציבור, שהתקלה הקטנה ביותר זוכה מיד מצדו לאלף הסברים מדוע היא מוצדקת על פי כללי ההשגחה העליונה - הסברים שעל פי רוב לפחות אלף ואחד מהם אינם נכונים - ועכשיו כשמדובר באסון נוראי בכל קנה מידה שהוא, הנה למרבה ההפתעה אין בפי ציבור זה מה לומר בכל הנוגע למליוני קרבנות!! הכיצד?! פשר התמיהה גם הוא נורא: לא היה זה משום שציבור זה ישב בדד וידום כי נטל עליו, אלא מסיבה שחייבים אנו להצהיר עליה קבל עם ועדה למרות כל הכאב הכרוך בה: ציבור זה ידע היטב את האחריות הכבדה מנשוא הרובצת על מנהיגיו הרוחניים בכל הקשור לאסון הזה. רק עתה, בשנים האחרונות, כאשר מפאת גילם, הולכים ונעלמים אחרוני השרידים המסוגלים להעיד נגדו, יוצאים דובריו ממחבואם ובאמצעים דמגוגיים זולים אינם מהססים ליצור ספרות עניפה (בכתב ובע"פ) ההולכת ותולה את הקולר כמובן ב'ציונים' ו'ביחילונים'¹!! ומה?!

¹ מתבצעת גם מעין אונאה. ציבור זה שבמשך עשרות בשנים מאז מלחמה זו לא נקף אצבע כדי להזכיר את השואה בכל צורה שהיא, איך יוכל לבכות על מה שגם הוא נושא עליו אחריות מתוך עיוורונו הרוחני!! והוא מתעורר פתאום (לפני כשנתיים, שלוש) להנציחה, ודווקא בתשעה באב!! קשה להשתחרר מהתחושה שיש לפנינו תכסיס שקוף. מבלי שאיש יתן את דעתו על כך, נבלע זכרון השואה לתוך יום עתיר זכרון הסבל הבלתי-פוסק של כל דורות עמנו מאז המרגלים ועד עתה, ובאופן זה יום

למען האמת, בתגובתו זו אין במה להפתיע כ"כ. הלא מדובר בחלק מעמנו, שמעולם לא היה מוכן ליטול על עצמו אחריות על שום דבר ועל שום טעות. אין לו אפילו כל יכולת לשאת באחריות כיון שבעינינו הוא כליל השלמות, ולכן לא יתכן שיהיה לו משהו הטעון תיקון! לאור תכונה זו, המסקנה המתבקשת בהכרח היא: האחרים בלבד אשמים, ובודאי לא הוא! עמדה זו משתלבת היטב בפסיכולוגיה הציבורית שלו: הלא אין אצלנו פגם, א"כ אין מה להאשים את עצמנו! הוא ישאר תמיד כליל השלמות בעיני עצמו, ובפרט שיכידוע' האמת אצלו, ורק אצלו בלבד².

השלישית, זו של הציבור הציוני דתי. עד לתקופה האחרונה, פרט לרבניו, שדמויות ענקיות היו, הוא היה מורכב בחלקים גדולים ממנו מיהודים מעוטי תורה, שסבלו מרגש נחיתות כפול: נחיתות כלפי הציבור החרדי, ונחיתות כלפי הציבור החילוני – על אף שרגשי נחיתות אלו הוסוו ומוסווים מאחורי רגשי עליונות מדומה. ציבור זה פחד להתמודד עם השאלה האמונית והתיאולוגית הקשה של השואה, ופרט לרבניו הענקים (כדוגמת הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל וכדו') הוא התגדר בקטנותו. מאחורי שלש אמירות שלכאורה מלאות אמונה וענווה, הוא הסתיר מבוכה רבתי. 'אין אנו מסוגלים להבין!' 'מי אנחנו שנעיז לתת תשובות?' 'וכי אנו נציגי ההשגחה עלי אדמות כדי לתת תירוץ כלשהו?' הוא לא ירד לסוף דעתם של רבניו אשר היו היחידים שמתוכם קמו גיבורי חיל לדבר, להשיב, להתייחס למה שקרה מיד

ת"ב ישמור על יום השואה, והעולם השונא ציון ומלכות ישראל יוכל להסתתר מאחורי יום ת"ב לנקות מצפון שאין לו כל טהרה אפשרית.

² הנני שומע כבר ברקע תגובות רבים בעולם זה למקרא דבריי: ידוע, הרב זייני שונא חרדים! לא רבתי, אל תסתתרו מאחורי פסילה אישית! הפסיקו לייחס לכל המותח ביקורת עליכם כוונות זדוניות של שנאה! האם שכחתם דברי החכם מכל האדם "אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך" (משלי ט, ח)?! אין כאן שנאה, אלא **ביקורת בלתי-מסוייגת כלפי התנהגות פסולה שיכולה היתה למנוע הובלת רבים לטבח**. עליכם דווקא להשיב מדוע ביקורת לעיתים לאין-ערוך יותר חריפה כלפי חלקים אחרים בעמנו לא הביאה הנוגעים בדבר להסיק שאני שונא אותם?! מדוע רק אתם מסיקים מסקנה זו?! הסיבה ברורה מדי: הנכם היחידים בעמנו הבטוחים שאין מקום לשום ביקורת כלפיהם.

ואם ביקורתי כלפיכם נשמעת חריפה מביקורתי כלפי ציבורים אחרים, עליכם לדעת שזהו משום שאני רואה בבעלי תורה אנשים הנושאים אחריות כפולה ומכופלת מזו שנושאים עליהם כל המעורטלים או החלשים בתחומי אמונה ותורה. לכן כלפי צבור הרואה את עצמו כנושא דגל התורה, הביקורת תהיה תמיד נוקבת יותר על מנת למנוע חילול השם.

ידוע אני היטב את תכונותיהם הטובות של כל חלקי עמי, ובתוכם גם תכונותיהן היקרות של החרדים, ובי"ה מסוגל אני ללמד על כל יהודי זכות יותר ממה שהוא עצמו מסוגל ללמד, אבל הוקרתי כלפיו וזכויותיו הידועות לי לא ימנעו מעולם בעדי להוכיחו על חטאיו ופשעיו, שום זכות ושום מצוה לא תוכל לחפות על פשעים, ובפרט שיעבירה מכבה מצוה' (סוטה כ"א, ע"א) אף אם אינה מכבה תורה.

לאחר היוודע האסון! עמדתו ה'חילונית' למחצה ולשני שליש לכל הפחות, לא מנעה מציבור זה לשמור טינה לכל הרבנים, משום שהוא ידע שרבנים רבים ושאר מנהיגים רוחניים שבגלות, נשאו גם הם בחלק נכבד של האחריות הכבדה על האסון.

ב. החובה להתבונן ולהסביר

כבר לימדונו חז"ל מה צריכה להיות התנהגותו של איש מאמין המתמודד עם ייסורין:

"אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'" (איכה ג', מ'); פשפש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו" (תהילים צ"ד, י"ב). ואם תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" (משלי ג', י"ב)

(ברכות ה', ע"א).

על פי דרך זו עצמה נהגו נביאי ישראל וחכמי ישראל לדורותיהם. הלא כל בר בי רב דחד יומא יודע כבר בע"פ את קביעתם המפורסמת:

"מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. עבודה זרה – דכתיב: "כי קצר המצע מהשתרע" (ישעיה כ"ח, כ) מאי קצר המצע מהשתרע? אמר רבי יונתן: קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא. אתאן למקדש ראשון, דכתיב: "ראשיה בשחד ישפטו וכהנייה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה" (מייכה ג', י"א). לפיכך הביא עליהן הקדוש ברוך הוא שלש גזרות כנגד שלש עבירות שבידם, שנאמר: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער" (שם, י"ב). ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם? והכתיב: "מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירד" (יחזקאל כ"א, י"ז). ואמר רבי אלעזר: אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם! - ההיא בנשיאי ישראל הואי, דכתיב "זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמיו" (שם). ותניא: זעק והילל בן אדם יכול לכל! תלמוד לומר: "היא בכל נשיאי ישראל" (שם)

(יומא ט', ע"ב).

ונשמע נא דברי רבי יוחנן בירושלמי סנהדרין:

"לא גלו ישראל עד שנעשו עשרים וארבע כיתות של מינים. מה טעמא "בן אדם שולח אני אותך אל בני ישראל אל גוים המורדים אשר מרדו בי" (יחזקאל ב', ג'), אל גוי המורד אין כתיב, כאן אלא אל גוים המורדי אשר מרדו בי המה ואבותיהם פשעו בי עד היום הזה"
(פ"י, ה"ה).

וכן עוד בבבא מציעא :

"לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. אלא דיני דמגזתא לדייני? אלא אימא, שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין"
(ל', ע"ב).

ותלמידו רבי אלעזר שאינו מהסס להשוות חטאות ירושלים לחטאת

סדום :

"כל התורה תלויה במשפט, לכך נתן הקב"ה דינין אחר עשרת הדברות, לפי שהבריות מעבירין על הדין והוא נפרע מהם ומלמד את באי עולם, שלא הפך את סדום עד שעברה את הדין שנאמר: "גאון שבעת לחם ושלות השקט" (יחזקאל ט"ז, מ"ט), ואף ירושלים לא גלתה עד שעברה את הדין, שנאמר: "יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבא אליהם" (ישעיה א', כ"ג)

(שמות רבה ל', י"ט).

ובמסכת שבת (ק"ט, ע"ב) מקדישים רבותינו עמוד שלם להסבירנו מדוע חרבה ירושלים, רבי יהודה תולה את החורבן בביזוי תלמידי חכמים, רבי חנינא בהעדר תוכחה, רבי אבהו בביטול קריאת שמע, רב המנונא בביטול תינוקות של בית רבן, עולא בחוסר בושת פנים זה מזה, רבא בהיעלמות אנשי אמנה, ואבבי תולה אותו בחילול השבת. ובגיטין (נ"ה, ע"ב-נ"ז, ע"ב) ובירושלמי תענית (פ"ד) ומדרש איכה וכהנה רבים לאין-ספור, שפכו רבותינו נחלי דיו כדי להסביר לנו מדוע נחרבה ירושלים, ביתר וכל ארץ ישראל. ואין לי כל כוונה לצטט אלפי מקורות כרוכלא. זיל גמור נאמר לכל מאן דלא ידע מה שכל בר בי רב דחד יומא יודע. ומה הם כל ספרי הנביאים האחרונים אם לא תוכחה מגולה אחת ארוכה מארץ ורחבה מיני ים על חטאות יהודה וישראל!?

נכון שבנוכחות קרבנות הסבל לא ניתן לומר את כל האמת, משום שהפצע שותת עדיין דם, ושום הגיון לא יתקבל בשעת סערת הרגשות, אבל אין זה אלא בפנים, כפי שנהג רבי לאחר נפילת בר-כוכבא :

"רבי הוה דרש עשרין וארבעה עובדין ב"בילע ה' ולא חמל" (איכה ב', ב'), ורבי יוחנן דרש אשיתין, ורבי יוחנן יתיר על רבי! אלא על ידי דרבי הוה סמיך לחרבן בית מוקדשא, הוה תמן סבין נהירין, והוה דרש ואינון בכיי, ומשתתקין וקיימין לון"

(ירושלמי תענית פ"ד, הל"ה).

אדרבה ואדרבה, אם על האדם הפרטי מוטלת החובה לפשפש במעשיו ולמשמש בהם כשיסורים באים עליו, על אחת כמה וכמה שחובה מוטלת על כל יהודי ירא שמים לפשפש במעשיו כשיסורים באים על האומה כולה, בפרט אותה אומה שהשכינה שרויה בתוכה. הלא אם ח"ו לא נעשה זאת ונאמר שבמקרה היו הדברים, נעבור ח"ו על אותה אזהרה גורלית "והלכתם עמי קרי" (ויקרא כ"ו, כ"ג) ועל כל הכרוך בה. כי אם על 'הבת היקרה' הזו, עליה מרחם הקב"ה ורוצה תמיד לרחם עליה הוא לא ריחם, הוי אומר שגדשנו את הסאה.

אכן, נפשות חלושות ועמי-הארצות למיניהם הבטוחים שמלומדים הם בדברי חז"ל - על אף שאינם מבינים בהם דבר, משום שחז"ל עוסקים תמיד במה שנשגב מבינתם - מרימים את קולם וצועקים ככרוכיא 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך' (ברכות י', ע"א) 'מי שמך' או 'איך יוכל אנוש לעמוד על דעת בוראו', וכהנה רבות מאמרים שאין בהם אפילו שמץ ממה שאותם 'טרוטי עניים' רואים בהם. האמת פשוטה ומרה: בתגובות מסוג זה יש משום גילוי של רדידות אינטלקטואלית ואמונית, ומשום פחד להתמודד עם האחריות הפרטית והקולקטיבית גם יחד. האסון כה גדול, שחיל ורעדה אווזים - ובצדק - בכל מי שמעלה בדעתו האפשרות שיצטרך להתמודד עם כל סוג של אחריות בנדון.

על כל המדברים סרה כזו, עליהם לשאול את עצמם: היתכן שיהודי ירא שמים יוכל לשכוח את העיקרון של "בינו שנות דור ודור" (דברים ל"ב, ז')? היתכן שתישכחנה כל אזהרותיו החוזרות ונשנות של משה רבנו "על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה" (שם כ"ט, כ"ג) ודומיהן בדברי כל נביאי ישראל? לכן על כל מי שתורה מקנת בלבו, ללכת בעקבות נביאים וחכמים שעיינו ובדקו כל פעם שאסון פקד את עמנו, לנתח ולבחון על מה הגיע לנו עד ככה. כמובן, גם על המשיב מוטלת אחריות כבדה. תשובותיו והסבריו חייבים להיות בהתאם לגודל האסון. וכיון שהאסון היה בקנה מידה לאומי והיסטורי, עליו לחשוף סיבות שהן באותו קנה מידה לאומי והיסטורי.

במסגרת מאמר זה, שכפי שצינתי בהקדמה אינו אלא טיוטה ראשונית בלבד, ברצוני לגשת למלאכת הבירור המינימלי המוטל עלינו, מתוך יראה וכבוד הראויים כלפי הסבל האין-סופי, אשר ימים של דיו לא יספיקו לתארו. ונאמר כבר, שעל אף יראה זו, לצערנו עלינו להצהיר שסיבות כבדות וסבוכות עומדות ברקע הטרגדיה הנוראה. אין סיבות אלו משותפות תמיד לכל חלקי העם, אבל לדאבונו מה שניתן לומר בודאות הוא, שאין חלק בעם שניצל מטעויות ועבירות שעל פי התורה והנביאים יש בהן בכדי למוטט דור, ואפילו דורות רבים. כדי לנסות לעמוד על אלה הבעיות, עלינו להבחין באופן מאד גלובלי בארבעת

הקטגוריות השונות שבעמנו שעמדו במגע ישיר עם החיה הנאצית ונוראותיה: המתבוללים, החרדים האנטי-ציוניים, הציונים הדתיים ותושבי א"י. ולכשמתבוננים היטב, מתבררת מהר מאד עובדה מפחידה, והיא שפרט לציונים הדתיים אין אחת מהקבוצות הנ"ל שלא שגתה שגיאיות כה נוראיות, שדי בכל אחת מהן בכדי **לערער על עצם קיומו של עמנו**. ברצוני להשתדל לעמוד בהמשך על כל אחת מהקבוצות הנ"ל וטעויותיה.

ג. כל מי שעיניו בראשו ראה שואה זו הולכת ובאה

לפני כל דבר, עלינו לסתום פיה של טענה החוזרת ונשנית יותר מדי. אומרים לנו וחוזרים ומצהירים שהשואה הייתה בלתי-צפויה. אין הטעייה (אולי היה יותר ראוי לומר: שקר) גדולה מזו. מה ברור יותר מהנאום שנשא ז'בוטינסקי בבית-הכנסת בווארשה בתאריך כה מיוחד בנוראותו, **ט' באב תרצ"ח**:

ימזה שלוש שנים אני פונה אליכם, יהודי פולין, עטרת יהדות העולם, בקריאה. אני מזהיר אתכם בלא הפוגה, **והקטסטרופה מתקרבת**. שערותי הלבנו וזקנתי בשנים אלו, כי לבי שותת דם על שאתם, אחים ואחיות יקרים, אינכם רואים את הר-הגעש שיתחיל תיכף **לפלוט את אש ההשמדה**³. אני רואה מראה איום; הזמן קצר בו אפשר עוד להינצל. אני יודע: אינכם רואים, כי אתם טרודים ובהולים בדאגות יום-יום. האזינו לדברי בשעה השתים-עשרה: למען השם! יציל-נא כל אחד את נפשו, כל עוד יש זמן לכך, והזמן קצר! ועוד דבר ברצוני לומר לכם ביום תשעה-באב זה: אלה שיצליחו למלט את נפשם **מהקטסטרופה**, יזכו לרגע החגיגי של שמחה יהודית גדולה: לידתה מחדש ותקומתה של מדינה יהודית. איני יודע אם אני אזכה לזאת, בני - כן! אני מאמין בזאת כשם שאני בטוח שמחר בבוקר שוב תזרח השמש. אני מאמין באמונה שלימה.

ואכן כארבעה חודשים מאוחר יותר יודיע היטלר יש"ו ברורות על תוכניותיו בנאום שנשא ב-30 בינואר 39 למנינם, ושהעזתי לתרגם מפאת חשיבותו ההיסטורית על מנת ללמד בני ישראל קשת ההגנה הרוחנית על עצמם, ותוך תקווה לפקוח את עיני העיוורים שבעמנו ובאוזניהם אשע אולי ישובו ורפא להם, ועל מנת שידעו שאין לעמנו לסמוך על שום עם ועל שום דמוקרטיה, כי הן 'הוכיחו' את עצמן כבר בנטישתנו בשעות הקשות ביותר. וכך היו דבריו של אותו המן מודרני:

"בנוגע לבעיה היהודית הייתי רוצה להעיר ההערה הבאה: **זהו מחזה מחפיר לראות היום את עולם הדמוקרטיה כולו מגלה רחמנות אין-קץ**

³ ההדגשות שלי. אר"ז.

כלפי האוכלוסיות היהודיות האומללות ומיוסרות, אבל נשאר אדיש וקשוח בכל הנוגע לחובה המוטלת עליו לבוא לעזרתו. הטענות שמעלים כדי להתנצל על חוסר עזרה זה, אין אנו הגרמנים והאיטלקים יכולים להעלותם. כי אומרים:

1. "אנחנו - ז"א הדמוקרטיות - אין אנו מסוגלות לקלוט את היהודים". ובאימפריות עולמיות אלו אין אפילו עשרה תושבים לכל קמ"ר, כאשר גרמניה חייבת לפרנס 135 תושבים לכל קמ"ר. ובכל זאת היא צריכה להיות מסוגלת לקלוט אותם.

2. מצהירים: "אין אנו יכולים לקבל אותם. בנוסף לכך הם יקבלו, לדוגמה מגרמניה, הון כדי להגר".

נכון שגרמניה הייתה מספיק נדיבה, ובמשך מאות בשנים קיבלה אלמנטים אלו, למרות שלא היה להם שום דבר חוץ ממחלות מדבקות, פוליטיות או פיזיות. מה שעם זה מחזיק היום, הוא על חשבון העם הגרמני, פחות ערמומי ממנו, ובשיטות הגרועות ביותר...

אבל התרבות הגרמנית במיוחד, כפי ששמה מציין, היא גרמנית ולא יהודית, ולכן ניהולה ושמירתה חייבות להיות מופקדות בידי עמנו. אבל כששאר העולם, **בהליכותיו הצבועות**, מתקומם נגד ברבריות גירושם מגרמניה של אלמנטים אלו שאין להם תחליף וכה חיונים עבור התרבות, אין אנו יכולים אלא להפגין את תמיהתנו בפני המסקנות שמסיקים. **כמה היו צריכים להודות לנו אם כן, כשאנו משחררים גורמי תרבות נפלאים אלו, וכשאנו מעמידים אותם לרשות שאר העולם!**

על פי הצהרותיהם עצמם, שאר העמים אינם יכולים להעלות אפילו טיעון אחד המסביר מדוע הם מסרבים לאנשים כה יקרים הכניסה לארצם. אין אנו מבינים כל כך מדוע רוצים שדווקא העם הגרמני יהיה זה שישמור את נציגי גזע זה, וגם למה במדינות המשבחות כל כך את אותם 'היצורים הנפלאים', מסרבות פתאום, בשם כל מיני אמתלאות, לקבלם...

במשך חיי הייתי הרבה פעמים נביא מוצלח, ובדרך כלל התלוצצו ממני. במשך מאבקי למען השלטון, היה זה במיוחד העם היהודי שקיבל את נבואותי בצחוק, כשאמרתי שיום אחד אתפוס את רסן המדינה, ולאחר מכן של הממשלה כולה, ושאו אפתור את הבעיה היהודית, בין יתר בעיות אחרות. נדמה לי שמאז תרועת-צחוק שורקת זו של היהודים בגרמניה, נתקעה בגרונם.

היום הייתי רוצה להיות שוב נביא. אם הפיננסיים היהודים הבין-לאומיים, באירופה ומחוצה לה יצליחו עוד פעם לדרדר את העמים למלחמה עולמית, התוצאה לא תהיה נצחון היהדות, אלא השמדת הגזע היהודי באירופה".

ולחבדיל אלף אלפי הבדלות שבין טמא לטהור, כבר מרן הרב קוק זצ"ל באחד מנאומיו האחרונים (בראש השנה תרצ"ד (הרבה לפני כולם) בחוברת רבי יהודה החסיד) הזהיר מפני אסון זה"

"ההלכה קובעת בשופר של ראש השנה שלש דרגות:

- א. שופר של ר"ה מצותו בשל איל (שוי"ע, או"ח תקפ"ו, א').
 - ב. בדיעבד כל השופרות כשרים (שם).
 - ג. שופר מבהמה טמאה וכן שופר מבהמות עבודה זרה של גוי פסול, אבל אם תקע בו יצא ידי חובתו. ומותר לתקוע בכל שופר שהוא אם אין שופר כשר, ובלבד שלא יברך עליו (עי' משנ"ב, שם).
- ודרגות אלה המנויות בהלכה בשופר של ראש השנה מקבילות הן לדרגות בשופר של גאולה. מהו לאמיתו של דבר שופר של גאולה?
- בשם "שופר של משיח" אנו מתכוונים **להתעוררות ולדחיפה הגורמת לתחיתו ולגאולתו של עם ישראל**. התעוררות זו היא התקיעה המקבצת את האובדים והנדחים והמביאתם להר הקודש בירושלים. היה היתה בישראל בזמנים שונים וישנה גם כיום בחלקים וביחידים מישראל התעוררות ורצון שמקורם בקדושה באמונה החזקה בה' ובתורה, בקדושת ישראל ותעודתו, וברצון לקיים את רצון ה' שהיא גאולת ישראל השלמה. זהו השופר הגדול והמעולה רצון עם להגאל מתוך הרצון הנעלה למלא את תעודתו הגדולה שאינה נתנת להתמלא בהיותו גולה ועלוב. ויש שהרצון הקדוש נחלש, אין ההתלהבות הגדולה לרעיונות עליזים שבקדושה. אבל נשאר לפחות הטבע האנושי הבריא, שגם הוא מקורו בקדושה. וטבע אנושי בריא זה מחולל רצון טבעי פשוט באומה להקים את שלטונה בארצה, לקום ולהשתחרר, לחיות חיי חופש פשוטים ככל העמים. רצון טבעי זה מתוך הרגשה לאומית טבעית, זהו השופר הבינוני הרגיל, המצוי בכל מקום. אף הוא שופר כשר, אעפ"י שמצוה בראשון יותר מאשר בו. "בדיעבד כל השופרות כשרים".

אולם יש גם דרגה שלישית בשופר של משיח ואף היא מקבילה לשופר של ראש השנה: שופר קטן, פסול, שתוקעים בו בהכרח, אם אין שופר כשר בנמצא. אם אפסה התלהבות הקודש ורצון הגאולה הנעלה הנובע ממנה, ואם גם הרגשה אנושית לאומית וטבעית ורצון של חיי לאום בכבוד גם הם אפסו, אם אי אפשר לתקוע בשופר כשר לגאולה **באים אויבי ישראל ותוקעים באזנינו לגאולה**. הם מכריחים אותנו לשמוע קול שופר, הם מתריעים ומרעישים באזנינו ואינם נותנים לנו מנוח בגולה. שופר של חיה טמאה נהפך לשופרו של משיח. עמלק, פיטלורה, **היטלר**, וכו' מעוררים לגאולה. ומי שלא שמע קול השופר הראשון, ואף לקול השופר השני הרגיל לא רצה לשמוע כי אזניו נאטמו **הוא ישמע לקול השופר הטמא**, הפסול, **בעל כרחו ישמע**. ואף הוא יוצא ידי חובה, גם לאומיות זו של השוט, של "צרת היהודים", גם בה יש מן הגאולה. אולם,

על שופר זה אין לברך, "כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו" (ברכות פ"ו, מ"ד)

(מאמרי הראי"ה א', עמ' 268-269).

דרשה זו שנישאה מיד לאחר עלייתו של היטלר יש"ו לשלטון, מראה באצבע עד כמה גדולי ישראל הבחינו בנעשה. לכן אם מאן דהו לא הבחין, מסתמא סימן הוא שאינו נמנה על גדולי ישראל.

ד. הטרגדיה ויחודה

אסון השואה הוצג ומוצג בציבוריות הישראלית (דוקא!) כאסון היחיד במינו בתולדות עמנו. עם כל הנורא שבטרגדיה זו אני נאלץ לקבוע שיש כאן הטעייה (אם לא זיוף) היסטורית חמורה ביותר, שאת מגמותיה הפסולות וסיבותיה העמוקות אשתדל לפרט להלן. על כל המכיר היסטוריית עמנו ועל כל מי שאינו רוצה להתכחש לה להודות שלפחות שלושה אירועים נוראים לא פחות ממנה עברו עלינו, ויתכן אף ארבעה.

א. על הראשון וזוועותיו, קרי חורבן ראשון האריכו נביאים וחכמים במאות מקורות. נשמע-נא לדוגמא לתיאור המדרש באיכה רבה :

"וכיון שעלה נבזראדן התחיל הדם תוסס, אמר להם מה טיבו של דם זה, אמרו לו דם פרים ואילים וכבשים שהיינו שוחטין, מיד שלח ואייתי דמי זבחים ולא אידמו ליה, אמר להם אין אמריתו מוטב ואם לאו **סריקנא לבשריהו דהנהו אינשי במסרקי דפרזלא**, אמרי ליה מאי נימא לך נביא הוה דהוה מוכח לן קמינן עליה וקטליניה, והא כמה שני דלא ניח דמיה, אמר להו אנא מפייסנא ליה, אייתי קומיה **סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה וקטלינהון**, עד שהגיע דמם לדמן של זכריה, לקיים מה שנאמר (הושע ד') פרצו ודמים בדמים נגעו, ועדיין הדם תוסס, **אייתי בחורים ובתולות וקטל עילויה ולא נח**, אייתי **תינוקות של בית רבן וקטל עילויה ולא נח**, אייתי שמונים אלף פרחי כהונה וקטל יתהון עד שהגיע דמם לדמו של זכריה ועדיין היה הדם תוסס, אמר זכריה זכריה כל טובים שבהם איבדתי, ניחא לך דליכלינהו לכולהו".

(פתיחה כ"ג ד"ה רבי יהושע)

היש עדות ברורה מזו שכבר אז, חכמים כעמי-הארצות, נשים כילדים, צדיקים כפחות מהם, נטבחו לרוב! או עדותו של רבי יוחנן על נבזראדן באיכה רבה :

"קפצה לה ארץ ישראל, רב הונא אמר ג' מאות חנויות של מוכרי טהרות היו במגדלא דצבעייתא ושלוש מאות חנויות של אורגי פרוכות היו בכפר נמרה, ור' ירמיה בש"ר חייא בר אבא אמר שמונים אחים כהנים היו

נשואים לשמונים כהנות אחיות, בלילה אחד תלונו בחזא גפנא, חוץ מאחים בלא אחיות חוץ מאחיות בלא אחים חוץ מלויים וחוץ מישראל".

(פרשה ב' אות ד', ד"ה "בלע ה'")

ב. על השני, חורבן בית שני, השתמשו רבותינו בתיאורים דומים, לומר לנו שהאסונות זהים. אבל הפעם עדות חיה מהיהודי שבגד בעמו, יוספוס פלביוס בספרו מלחמות היהודים, המונה למעלה ממיליון ומאה אלף הרוגים במצור על ירושלים בלבד!!

ג. על השלישי, נפילת בר-כוכבא השאירו לנו חז"ל די עדויות על אסון הנורא ועל מספר קרבנותיו. די בסוגיות שבגיטין (הני"ל), ובכל זאת נוסיף עליהן דברי הירושלמי:

"והיו הורגין בהם והולכין עד ששקע הסוס בדם עד חוטמו והיה הדם מגלגל סלעים משאוי ארבעים סאה עד שהלך הדם בים ארבעת מיל אם תאמר שהיא קרובה לים והלא רחוקה מן הים ארבעים מיל אמרו שלש מאות מוחי תינוקות מצאו על אבן אחת ומצאו שלש קופי של קצוצי תפילין של תשע תשע סאין ויש אומרי' תשע של שלש שלש סאין תני רבן שמעון בן גמליאל אומר חמש מאות בתי סופרים היו בביתר והקטן שבהן אין פחות מחמש מאות תינוקות והיו אומרי' אם באו השונאים עלינו במכתובים הללו אנו יוצאין עליהן ומנקרים את עיניהם וכיון שגרמו עונות היו כורכים כל אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכולם לא נשתייר אלא אני וקרא על גרמיה עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי"

(ירושלמי תענית פ"ד ה"ה)

ואין זה כל כך משנה עד כמה יש בסיפור הזה מן הגוזמה, די בו להבין את עומק האכזריות והטבח הנורא. והאין בתיאור מוחות הילדים על אבן אחת כדי 'להאפיל' (אם אפשר) על התנהגותם של הנאצים כלפי ילדים?! אם במזמור תהילים אנו מתפללים 'בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו, אשרי שיאחז וניפץ את עולליך אל הסלע' (תהילים קל"ז, ח"ט), זהו משום שכך עשו לילדינו. ובמה מעשה זה פחות אכזרי ממעשי הנאצים כלפי ילדי ישראל?! א"כ אכזריות זו אינה חדשה לצערנו.

ד. והרביעי סוף היישוב היהודי בא"י לקראת סוף תקופת התלמוד בפרעותיו של יוסטיניוס, והיסטוריונים רציניים מבחינים בהיעלמותם של כשני מליון יהודים מן הארץ. ואף אם לא כולם הושמדו, בודאי רבים מהם נטבחו.

א"כ מבחינת ההיקף, לצערנו הרב השואה איננה המקרה הראשון בו נהרגו יהודים בהיקף נוראי, עד כדי מיליונים. ואין לשואה ייחודיות גם מבחינת אכזריותם של שונאיהם. ואכן דבר שונה אחד היה, והוא שהפעם נטבחנו לא כאזרחי מדינת ישראל, אלא כאזרחי המדינות הטובחות עצמן מטעמי דת. אבל הבחנה זו אינה תקפה אלא לגבי כל

אלו הרוצים להפריד דת מלאום, אבל כל איש מאמין בתורת ה' יודע שאין להפרדה זו כל בסיס וכל מקום בתורה, לכן אין ההבחנה במקום בכלל.

ה. עמדת החברה הישראלית לנוכח השואה

מאחורי הצגת השואה כאסון היחיד במינו בתולדות עמנו, מסתתרת מגמה אחת בלבד: רצונם של אלו המשדרים מסר מעוות זה, להצדיק את התופעה שהיא ללא ספק מיוחדת לטרגדיה זו, והיא שבפעם הראשונה בתולדותינו, במקום שטרגדיה תביא לחשבון נפש קולקטיבי כפי שכל טרגדיה בעבר הביאה, היא הביאה לריחוק של רבים מהקב"ה. מיותר להדגיש שתהליכי התבוללות שקדמו לשואה אינם זרים למגמה זו. כי אם אכן דבר באמת שונה ברמת המסקנות הוא רק זה: בפעם הראשונה פליטי חרב ואש, וברובם אלו שזכו לא לעבור את הסבל הזה מצאו אשם אחד באסון: הקב"ה (חלילה!!) במקום חשבון הנפש בו נהגו אבותינו בכל מצב דומה, מרוב חוצפה נדרש הפעם כביכול הקב"ה בכבודו ובעצמו מצד חלק מבניו לערוך חשבון נפש!

בחיל ורעדה אפשר אף להצהיר שנשכחו (ליתר דיוק: הושכחו) התליינים האמיתיים, הגרמנים, וכביכול הקולר נתלה בצוארה של ההשגחה העליונה!! כבר העיר על כך ההוגה היהודי ש. טריגנו בספרו 'הבעיה היהודית החדשה':

"במקום להתמודד פנים אל פנים עם הגורל היהודי של אושוויץ, התודעה היהודית הסתפקה באסטטיות המפוקפקת של מצפון אומלל, קרבן של יעוד לסבל נחצי ובלתי צודק. במקום לחשוב את המסתורין של ה"זהה", היא עשתה מן ה"אחר" חידה טרגית. היהודים נעשו בעיניהם עם מיסתורי, בעל היסטוריה אבסורדית ואי רציונלית, עד כדי להעריך כתגובה את אותה רציונליות מערבית הפועת אותם באושוויץ⁴. עם שנגזר עליו לשאת את סבל חייו, את סבל בשרו הכואב והמעונה. נצחון של ההתנכרות לעצמו!"

שיאה של היודו-נצרות, ובאמת האידיאולוגיה הזו צומחת מיד לאחר השואה! כאילו כדי לבטל את בקורת המערב שהפציעה האובייקטיבית של היהדות הייתה יכולה לייצג, אפילו בשתיקה. ההשתלבות מחדש של היהודים במערב, הופכת את הביקורת הזו לביקורת מערבית, בתוך המערב. בשם העקרונות של התרבות המערבית. כך המערב מתפצל ומשתחרר מול "אחריותו" הערומה,

⁴ זה באמת הרעיון שלאורו ראתה הנצרות את ישראל במשך מאות בשנים ושהתודעה היהודית הפכה לרציונלי בהופכה את עצמה מטאפיזית וסימבולית (אף אם לא פוליטית) קרבן פסיבי של אושוויץ.

(ומציג) את העדר אחריותו הודות לחלק מהעם היהודי... גורל של השמדה זו. היהודים, מפאת שראו עצמם מערביים, קבלו אחריות זו מבלי להניד עפעף.

התודעה היהודית בחיפוש פשר השואה לא מצאה כאחראי אלא את אלהי ישראל! אתאיזם יהודי נוכחי השתרש אפילו על קרקע רעיון מטורף זה, שאם אושוויץ היה אפשרי, אין ה' קיים (ח"ו)! יותר קל להאשים את אלהי ישראל מהמערב! **אחריות המערב אפילו לא עולה על דעת התודעה היהודית**, ועוד פחות מזה ביקורת עצמית.

מה שמונע מאתנו להגות את אושוויץ, הוא הרעיון שאנו שייכים למערב, זהו הרעיון היהודי-נוצרי, המתקבל כאמת אובייקטיבית. ובאמת אם היהודים מערביים הם, ובנוסף לכך מייסדי המערב, אז באושוויץ זה המערב שסבל מעצמו, ולא במיוחד היהודים בבדידותם הבלתי ניתנת למדידה.

אינני מנסה להתייחס אפילו לפעוט מזה, כגון העובדה שאף אלו המזכירים את התלוינים האמיתיים אינם מוכנים בשום פנים ואופן להצביע על האשמים, קרי הגרמנים, ובחרו להם כמטריית הסוואת פושעים את ה'נאצים'. ניסיון שפל לשחרר אומה שלמה מאחריותה הנוראה, ולהטיל אחריות זו על קבוצה יחידים, כאילו קבוצה זו חריגה היא במסגרת גרמניה הנאצית כולה.

כבר העיר טריגנו הני"ל שמגמה זו נעוצה בהדחקה של העובדה שהתרבות הגדולה של המאה העשרים היא זו שביצעה את הפשעים הגדולים ביותר נגד העם היהודי. ואף שטיעון זה נכון, איננו מקיף לדעתי את כל האמת. אסור לנו לשכוח שהתרבות שהתימרה להיות 'ישראלית' (קרי: חדשה-חילונית) חרטה על דגלה עיצובו של ישראל כייהודי החדש' במיטב המסורת הבולשביקית שרצתה לעצב את דמותו של ה'אדם החדש', תוך מחיקת הזיכרון הקולקטיבי של עם ישראל, זכרון שהוצג כמנטליות גלותית לא מקורית, פרי הפוגרומים והאינקוויזיציות. ואותו יהודי חדש יתאפיין בגובהו וחוסנו כאלונים ותרבותו המערבית מודרנית, עיניים כחולות ושכלו לבן, שגבורתו הפיזית והשכלית לא תביאנו עוד לזחול כחיה כנועה לפני אויביו, ולא ילך כצאן לטבח. איזה מין כחול לבן משונה. אבל דא עקא, כי זו דמותו של התליין עצמו.

וכאן מקום האסון השני: החברה הישראלית המכונה חילונית הייתה צריכה להתמודד עם תליין, הבעיה היא שדמות תליין זה היא הדמות הנערצת ביותר על אותה חברה מצד הישגיו האינטלקטואליים והמדעיים! החברה המשכילה ביותר, הרציונלית ביותר, המדעית ביותר, ערש הפילוסופיה במאתיים השנים האחרונות שקדמו לשואה, ואף הספורטאית ביותר, היא היא המעצבת דמותה של המפלצת

הגרמנית! איזו אמת מרה עבור מי שראה ורואה במשכיל המערבי את האדם האידיאלי של החברה הישראלית ה'חדשה'. להבחין שבמראה בבואתנו היא המפלצת הנאצית, דורשת מן הצופה כוחות נפש אדירים לסבול את התופעה. איך לא להדחיק אותה?! הבעיה כואבת יותר לכשאנו נוכחים לראות שהיא נחלת מדינת ישראל בלבד, ואפילו המדען הגדול של המאה העשרים (למניינם) איינשטיין, יליד גרמניה בעצמו, המגלם את הדמות הנערצת הזו, חושב לגמרי אחרת, ואינו מהסס לקבוע במכתב ליויסברגר חבירו:

"אני מאמין שההתדרדרות הנוראה שחלה בהתנהגות האדם היום, נובעת בראש ובראשונה מהמכניזציה והדה-הומניזציה של חיינו, תת-מוצר נוראי של התפתחות המנטליות המדעית והטכנולוגית. Nostra Culpa! אין אני רואה כל דרך להיאבק בפגם עגום זה. האדם מתקרר יותר מהר מהכדור עליו הוא דר".

הגיע עתה העת להתמודד עם אותן התופעות, שלגביהן קבעתי שהן הן היסוד התיאולוגי לקשיחות ההשגחה האלהית כלפינו במהלך המלחמה, משום שהיה בהן כדי למוטט דורות. מפאת השוני שבין כל התופעות הללו, עלינו לבחון כל אחת מהן בקבוצה שדגלה בה.

ו. עמידת המתבוללים שבעמנו ועויינותם לשיבת ציון

התופעה הראשונה היא זו שאפיינה את יהדות מערב אירופה: שאיפה להתבוללות אינטלקטואלית אנושית וערכית בלתי-מרוסנת. להציג דעותיהם של המתבוללים למיניהם על אדמת אירופה, ובעיקר במערבה, הינה משימה בלתי-אפשרית משום שיכלה הזמן והמה לא יכלו. לכן, נסתפק מסגרת זו רק במספר הדגמות הלוקחות ממאורעות או מדמויות מן המרכזיות בנדון.

היש צורך להזכיר את היחס המשפיל בגרמניה המתבוללת מצד היהודים כלפי דעותיו של הרב אלקלעי מראשוני מבשרי ואדריכלי שיבת ציון בעת האחרונה, בשעה שזה החל לעודד יהודים לעלייה לציון? היש להזכיר שהרפורמה הראשונה שבוצעה ביהדות אינה נוגעת לא לשבת לא לכשרות לא לטהרת הבית, אלא היא באה לידי ביטוי אך ורק בהשמטת שיבת ציון מן התפילה?! 'אנו גרמנים בני דת משה' קבעו אותם חולים שאינם מודעים לשעבודם.

היציאה מן הגיטו והאמנציפציה שבאה בעקבותיה הפכו חלקים רבים בעמנו לקבוצות המסובכות בתסביכי נחיתות, תסביכים שבאו (ועדיין באים!) לידי ביטוי במאמץ אדיר לחקות את הגויים, לאמץ את תרבותם ולראות בכל מה שריח גויות נודף ממנו כליל השלמות ופאר האדם. יתכן שעל פי רוח זנונים זו גם כן יש להבין את הפסוק 'כמעשה

ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אתם באים שמה לא תעשו' (ויקרא י"ח, ג'). כנראה איש בעל מנטליות משועבדת מסוגל רק לחיקוי - ובדרך כלל, דווקא חיקוי של אלו המדכאים אותו - ואינו בנוי לעצמאות ולעצמיות כשלהן, משום שאלו אינן עדיין שייכות לעולמו הרוחני, והקב"ה הזהיר אותנו ביציאתנו מהשעבוד מפני סכנות אלו.

תסביכים אלו היו ללעג בעיני הגויים, ובכל זאת הצליחו קרבנותיהם לחוש את המגוּחַך. אחד מגדולי הפובליציסטים האנטישמיים בגרמניה, **GRATTENAUER**, היה מתלוצץ ב-1803 מאותם היהודים שכדי להראות את רמת תרבותם היו אוכלים חזיר בפרהסיא ביום השבת, ומטיילים ברעשנות מופגנת ברחובות ערים תוך דקלום קטעים מ'לוגיקה' של **KIESWETTER**, ומנגנים לחנים הלקוחים מאופרה בת זמנם 'הרודיאדה לפני בית-לחם'!

עדות חיה יותר מקיפה מוסר פרופ' גרשום שלום, שבתארו את משפחתו מספר שאחיו הבכור נטש את גרמניה משום ש'יגרמני לאומני לא התקבל למפלגה הפאשיסטית, וב-1971 סירב עדיין לחזור בו מעמדותיו הנוראות אלו, ותוך קביעה נחרצת אמר לאחיו: 'מה, היטלר יחליט מי אני?!' מספר שם עוד פרופ' שלום על אחיו השני הי"ד שנהרג בבוכנוולד כציר לשעבר של המפלגה הקומוניסטית, אליה השתייך משום שמצא שם **'שדה פעולה נרחב יותר מהדבר המוגבל והקטן של הלאומיות היהודית, והוא האנושית'**⁵. וגרשום שלום עצמו מסכם שדור אביו היה דור **'שבחר בתרמית עצמית, שמשמעה הגרמניות השלמה של היהודים'** (ידברים בגוי, עמ' 13 והלאה).

שתי דוגמאות בודדות אלו, שעליהן היה אפשר להוסיף מאות אלפי דוגמאות אחרות מאותה תקופה, לא היו חריגות בנוף הימים הללו, אלא הן משקפות הלך רוח כללי, איזה מין מצב חולני נפשי בו לקה רוב רובו של עמנו באירופה המערבית. מחלה זו שסימפטומיה הם רצון חיקוי עיוור ושיטתי של הגויים אינו חדש לצערנו בעמנו, ולכן כבר הנביא יחזקאל מתריע מפניו, ויחד עם זה מודיע שסופו כשלון:

"והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן⁶; חי אני נאם א' ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם; והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצתם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה; והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפתי אתכם שם

⁵ חוששני שרבים מאד במדינת ישראל כיום היו מוכנים להתבטא ולהזהות עם רוח זו ללא כל היסוס.

⁶ ידועה אמרתו המפורסנת של הגאון מוילנא ש'עץ' הוא רמז לנצרות והצלב עץ שלה, ו'אבן' הוא רמז לאיסלם עם אבן הקעבה שלה במכה.

פנים אל פנים; כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים כן
 אשפט אתכם נאם ה' אלקים; והעברתי אתכם תחת השבט והבאתי
 אתכם במסרת הברית; וברותי מכם המרדים והפושעים בי מארץ
 מגוריהם אוציא אותם **ואל אדמת ישראל לא יבוא** וידעתם כי אני ה'
 (יחזקאל כ', ל"ב-ל"ח)

היש מילים ברורות יותר כלפי המגמה ותוצאותיה?! היש ספק שזה
 בדיוק מה שהתרחש גם הפעם!?

ומה יותר ברור מדברי אחד מראשוני הרפורמים, בתקופה
 שהרפורמים היו עדיין יודעי ספר, אברהם גייגר המותח ביקורת על כל
 התורה והיהדות, ובעקבות ביקורת זו מציע שינויים מרחיקי לכת
 המרוקנים את היהדות מכל תוכן. לדוגמא, על מנת לקרב את הנוער אל
 בית-הכנסת ההולך ומתרוקן, הוא מציע תוך פרשנות מעוותת של
 קריאת התורה בימי שני וחמישי:

"מי שנבצר ממנו לבקר בבית-הכנסת בשבת בבוקר, ניתנה לו הזדמנות
 של תפילת מנחה חגיגית או של תפילה מיוחדת בימי חול, כלומר ביום ב'
 וה'. הבה נעשה כדוגמתם, גם לנו מזדמן יום חול המתאים ביותר
 לעבודת-הקודש כי הוא יום מנוחה כללי - **הרי זהו יום א'**. הבה נצלו לא
 באופן סדיר מדי שבוע, אך לעתים. תפילה חגיגית, פעם בארבעה שבועות,
 תשיג את המטרה ותחזיר לחלק גדול של הציבור את האפשרות להשתתף
 בתפילה בציבור **בלי לפגוע במעמדה של השבת**."

לא פחות מהצעה נוצרית!! ובiodעו היטב רתיעת עמנו מפני מגע עם
 גויים וחיקויים, אף בזמן חולשותיו של עמנו, הוא מנסה להרגיע תוך
 עדות המשקפת מצב עמנו אז:

"אל נא נגזים בחששות מפני כניעה לדתות אחרות. הנני מכבד חששות
 אלה, כשהם באים להילחם ביצר החיקוי ובהתרפסות לפני זרים, אולם
 מאחר שנכנענו בפני מנהגי הסביבה בכול תחומי-החיים, אל נא נתפאר
 בכך שדווקא בנקודה זו הננו עומדים על שלנו."

ואיזה שנאה פותחה על ידו ועל ידי דומיו כלפי נכסי צאן ברזל של
 עמנו! נשמע לרגע דעתו על תפילות ישראל:

"כוונתי איננה רק לפיוטים של ימי החג, שחוברו כפרקי-שירה - אך
 למעשה יש בהם בדרך-כלל **עיוותי רעיון ושפה כאחת**. אצלנו אין שומעים
 אותם יותר והמעט שהשתמר עדיין בתפילות יום הכיפורים ייעלם אף
 הוא **ואיש לא יצטער על כך**. כוונתי היא לתפילות הרגילות **המטילות**
לעתים מעמסה שקשה לשאתה על אופן השקפתנו... **בגידולי-פרא יש**
לקצץ - ולא, הם יחניקו את העץ. בחרתי בדוגמאות בולטות לעין **אך**
הרעה חוזרת ונשנית פעמים אין ספור - אם כי לא תמיד בצורה כה
 ניכרת. מי לא ייזכר כאן בוידוי הבנוי לפי סדר א-ב **המפריע לקדושת**
יום-הכיפורים במקום להדגישה!?!"

ומה בדבר השפה? חירופים וגידופים נסוכים על סגנונו :

"שפת-התפילות איננה שפת אימנו. **העברית איננה יותר שפה חיה ובימינו חדלה אפילו להיות שפת ההשכלה הגבוהה וכלי ביטוי לרגשות דתיים**. שפה, שבשעתה נשאה בחובה את אוצר הדעת והדת כולו, זמן רב עוד אחר שנעלמה כשפת החיים תישאר שפת המלומדים, שפת ההתלהבות והקדושה. אך בבוא היום תוציא שפת האם החדשה גם תחום זה מידיה; והיא - **שפת האם החדשה** - לא תישאר עוד בבחינת משרתת העונה על הצרכים השפלים, אלא תתרומם אל מרומי-הרוח ואף אל עמקי-הנפש תרד. כך אירע גם אצלנו ואין אנו קובלים על כך **בנעשינו גרמניים בכל הגותנו ובכל-רגשותינו** וכי הכרתנו ותחושתנו מוצאות את ביטויין האמיתי במלה הגרמנית. תהיה זו איולת אם נרצה להשלות את עצמנו כאילו דווקא המלה העברית היא שתיטיב לבטא את הרגשות שבעמקי-הנשמה וצלילה דווקא יעורר את נימי-הלב. **מי בקהילתנו היה רוצה שנחזור לנוסח העברי ונבטל את תפילות השבת הנאמרות בגרמנית למען חברי הקהילה**, למען השלטונות, למען נשמות המתים, ליולדת וכו', שנתחיל שוב להגיד בעברית את תפילות האשכבה ואת ברכת האביב וחסתו!! כל אלה בלבושם הגרמני נתקבלו באהדה והם מהווים חלק מהפולחן **שלא נסכים כי יגזלוהו מאתנו**".

אם אין זו בגידה לאומית רוחנית מוחלטת, איני יודע בגידה מהי. אם אין זו מחלה פסיכו-פתולוגית ללא מרפא, איני יודע מחלה מה היא.

ז. העמדה החרדית האנטי-ציונית ועיונותה לשיבת ציון

התופעה השניה היא זו שאפיינה את החברה החרדית האנטי-ציונית. הדברים, שבכובד ראש הנני מעלה על הכתב פה, באים כדי לשמש עדות לדורות על דברים, שספק אם מאן דהו אחר בעולם הדתי היה מעיז להעיד עליהם.

חמי, יליד קומרנו (עיירה קטנה בציכוסלובקיה על גבול הונגריה) ובחור ישיבה עד מלחמת העולם השנייה, העיד בפני על היחס העויין של כל הממסד הרבני לכל מה שריח ציון אשר ברכו ה' נודף ממנו. בין היתר, הוא מסר לי עדות מזעזעת על אירוע שהתרחש בבית-הכנסת בעירו, שם הרב היה משמש גם כראש-הישיבה וגם כרב העיר. הקהילה הייתה רגילה לפצל את תפילת השבת בבוקר לשני חלקים: קודם כל תפילת שחרית וקריאת התורה, לאחר מכן הפסקה לקידוש קטן ובשעה 10.30 תפילת המוספין. הרב היה כה דייקן, שלא קרה לו להגיע אפילו פעם אחת באיחור כלשהו לתפילת מוסף, אפילו שנייה אחת. והנה שבת אחת הרב אינו בזמן בבית-הכנסת. הציבור חיכה דקה, שתי דקות, חמש דקות והרב איננו. דבר כזה לא נשמע בעיר. החליטו לשלוח את

ראש הגבאים לבדוק מה קרה. והנה שהלה יוצא ותוך דקה שב פנימה ומצהיר: הרב בפרוזדור! מדוע אינו נכנס? משום שאינו רוצה, השיב הגבאי. ומדוע אינו רוצה? משום שהוא מסרב להיכנס כל עוד נציג ה'מזרחי'⁷ הנמצא בפנים לא יוצא החוצה על ידי הציבור. וכך הסתיים הסיפור: נציג ה'מזרחי' גורש מבית-הכנסת, ורק אז הסכים הרב להיכנס לתפילה.

אבל עם כל נוראותו, סיפור זה הוא כאין וכאפס ביחס למה שמעיד עליו הרב טייכטאל, בשעת ביקורו בבודפשט, ארבעה חודשים בלבד לפני הגליית יהודי הונגריה והשמדתם. וכך כותב הרב בספרו המונומנטלי 'אם הבנים שמחה', ספר שהוא כל כולו עדות חיה של אחד מהמתנגדים החריפים לעלייה לציון בתחילת דרכו, עד שה' פקח את עיניו והעיוז והודות בטעות ולשנות את עמדתו מן הקצה אל הקצה:

"והנה, בעשרות השנים האחרונות, נפתחו עיניהם של החופשים והכירו טעותם במה שדימו למצוא פה בגלות חפץ נפשם, כי ראו שדברי שטנה יסובבו מכל צד, ותחת אהבתם - ישטמום ולוחמים אותם חנם, אז נתנו לבם לפקוח עיניהם ולהכיר כי אך לשוא תוחלתם למצוא מנוח פה בגולה, והתעוררה התשוקה בקרבם לשוב לארץ אבותינו, וכן עשו התחלה בזה. אבל, החרדים על דבר ה', עמדו והעמידו עצמם מן הצד ולא לקחו חלק בעבודתם, כי החזיקו עצמם מחזקה ישנה שלהם מאז, כי - 'שב ואל תעשה עדיף' (עירובין ק', ע"א), ובינו לבינו ארצנו הקדושה נבנית במקצת (כן ירבה וכן יפרוץ) ע"י המתחילים הנ"ל. והחרדים והצדיקים עמדו מרוחק וממילא מובן, כי - אשר טרח בערב שבת יאכל בשבת. והואיל והחרדים לא טרחו בזה, אין להם השפעה בארץ כלל, והשפעה בארץ היא בידי הטורחים והבונים אותה והמה אדוני הארץ. על כן אין חידוש ופלא כלל, מי המושלים בארץ, כי "נוצר תאנה יאכל פריה" (משלי כ"ז, י"ח). ועתה, יאמרו נא החרדים, ולא ידעתי אם יוכלו באיזה פעם לתרץ עצמם לפני ב"ד של מעלה, על מניעתם מליקח חלק בתנועת בנין הארץ, ולא נתנו אוזן קשבת לקול קריאתם של צדיקי הדור הנ"ל⁸, שהיו ידועים ומפורסמים לקדושי ה' מבלי נגיעה עצמית כלל, וכל דבריהם היו תורה שלימה ותורת אמת כמשה מפי הגבורה. ויען שהתעוררות יצאה מפיהם הקדוש, היה להם להטות את לבבם אל דבריהם, ולציית אל מיליהן, וליקח חלק במפעל הקדוש הזה. וממילא, אם גם היראים והחרדים היו בעצה ובמפעל הזה, היה לארצנו הקדושה מראה ותואר אחר לגמרי, במעלה של קדושה, ממה שיש לה עתה, אם כי גם הפנים והתואר של עתה הוא רצוי ונחמד לפני אבינו שבשמים, וכמו שאכתוב בפנים להלן

⁷ שבא לעודד צעירים לעלות ארצה.

⁸ הרב קלישר, והרב גוטמאכר ועוד.

בראיות מוכחות מחז"ל. אבל, הכל מודים, שאם היה הבנין בצירוף ובהשתתפות החרדים, היה זה במעלה קדושה ועדיפה טפי, במעלה עליונה ובקדושה עליונה הרבה הרבה מאד. ועתה, שהם עצמם התייצבו מרחוק, אין להם להתפלא ולשאול שאלות על זה ועל זה. כי המה חייבים בדבר. ועוד, אילו היה הבנין של הארץ עוד מלפנים בהשתתפות ובהסכמת כל כלל ישראל, כבר היתה הארץ מבונה ומשוכללת להתקבץ בתוכה חלק גדול מיושבי הגלות. וחלק גדול מאחינו בני ישראל שנהרגו בימינו בעוה"ר היו ניצולין ע"י שהיו כבר בארץ ישראל. **ועתה, מי מקבל האחריות בשביל אותו דם כשר שנשפך בימינו בעוה"ר. וכמדומה לי, שכל אלו המנהיגים שהיו מונעין את ישראל מליכך ולהשתתף עם הבונים, לא יוכלו לכפר את ידיהם ולומר: ידינו לא שפכו את הדם הזה.** עיין "תנא דבי אליהו" שאמרו: "ולא פנחס בלבד, אלא כל מי שסיפק בידו למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל הדמים הנשפכים בישראל אינו אלא על ידו, שנאמר: 'ואתה בן אדם. צופה נתתיך לבית ישראל, הוא בעוונות ימות ודמו מידך אבקש' (ויחזקאל ל"ג, ז). לפי שכל ישראל ערבים זה בזה... לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה שהניח משה, ויהושע ופנחס עמהם, היה להם לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם, ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהן (הוא משל על הטרחה שהיה להם לטרוח), ויחזרו בכל עיירות ישראל יום אחד לכאן ויום אחד לכאן, וכן בכל מקומות ישראל. וילמדו את ישראל דרך ארץ בשנה ושנים, עד שייתישבו ישראל בארצם, כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה. והם לא עשו כן. אלא וכו', כל אחד ואחד נכנס לכרמו וליינו ולשדהו ואומרים שלום עליך נפשי, כדי שלא להרבות עליהן את הטורח" (פרק י"ב), עכ"ל. וכמו כן בזמנינו, היה להם להתעניין בענין זה, וללמד את בני ישראל לילך אל הארץ הקדושה עפ"י רוח התורה. והיכן היינו עומדים כעת, אלמלי היה בהסכמת כל הצדיקים והחרדים משנים קדמוניות עד עתה, וכעת כמה אלפי אלפים נפשות מישראל היו ניצולים ע"י זה.

ואם כי יש לדון את אותם החרדים שעמדו מרחוק לכף זכות, שעשו זאת מחמת זהירות יתירה דהיה בהו, מחמת היראה שאולי לא יהיה בשלימות רוח התורה כדבעי למיהוי. אבל ימחלו לנו, ששכחו את דברי רבינו החסיד ב"חובת הלבבות", שכתב: 'מן הזהירות - שלא תרבה להזהר'... (בהקדמה) וכן הגאון הקדוש רבינו בעל "בני יששכר" (בהקדמה לקונטרס 'תמכין דאורייתא')... וסיים: 'אם יעלה בלבו איזה זהירות, ישאל את פי התורה והיא תלמדוהו דעת ודרך תבונות ימצא. על כן גזרו חז"ל - 'ולא עם הארץ חסיד', כי לא ידע לשקול הזהירות במילי דחסידי ע"פ דרכי התורה", עכ"ל. וממש קוימו דבריו באלו החרדים, שעמדו מרחוק לחברת הבנין מחמת הזהירות היתירה דהיתה בהו, דעתה אנו ריקים מן

הטובות, ושבילי הטוב שוממים ונעזבים מן מעונות ההצלה, שהיה בידינו להציל אלפי אלפים מישראל שנהרגו בעוה"ר וגם מתו במיתות משונות, ר"ל, לאלפים ורבבות, וממש נתקיימה בנו נבואת ירמיהו 'אהלי שדד וכל מיתרי נתקו, בני יצאוני ואינם' (ירמיהו י', כ)...

ואילו היו החרדים נותנים ידם לעוסקים במפעל הקדוש הזה לפני ששים, חמישים או ארבעים שנה, והיו מלהיבים את לבות בני ישראל להשתתף בזה, אז כמה הרחבה היתה לנו בארץ, וכמה וכמה אלפים מבני ישראל היו מתיישבים שמה והיו נצלים ממוח לחיים, והיו מקיימים בזה "הצל לקוחים למות" (משלי כ"ד, י"א). אבל כעת שהתנגדו לזה, ולא די בהתנגדותם לחוד עוד גרמו להעלות איזה שנאה בליבות הפשוטים מן החרדים לעסק בנין הארץ. עד שאם אחד פותח פיו לדבר ולהתלהב עצמו לבנין ארצנו הוא משוקץ ומתועב בעיניהם, והכל גוערין בו אתה ציוניסט ושקץ ומתועב, וגרמו בזה באמת מיאוס ושיקוץ לארץ חמדה. ואיש הפשוט שאין לו דעת עצמו להכריע מדעת התורה אם זה אמת או לא, ורוצה שיחזיקו אותו לחרד וחסיד - הוא צועק ככרוכיא על הרוצה להתעסק בבנין הארץ: אתה פושע וציוניסט, ובה הוא מבאיש את ריחו ואת ריח ארצינו הקדושה, ובאמת הוא רק תם ושאינו יודע לשאול, ואינו יודע בין ימינו לשמאלו. ואם שכמה מן התלמידי חכמים האמיתיים, חושבים בליבותיהם מחשבות טובות במפעל הקדוש הזה, ומודים אמת בלבם שרק זה תכליתנו - לקומם ולכונן את בית חיינו ולחונן את ארצינו ולרצות את אבניה ועפרה. אבל נשאר רק מחשבה טובה בלב בלבד, כי לא ימלא נפשו להוציא מחשבתו בדיבור, כי ירא וחת מהגערות שיגערו בו ויעשו אותו לשיקוץ ומתועב ולציוניסט. וכה היו מפיצים שנאה ושטנה בעולם החרדי נגד הכת שנתנו לבם לבנות את ארצנו על תילה, וממילא גרמו בזה גם מיאוס לארץ חמדה, ונפלו בעבירת המרגלים שעליהם נאמר: "וירגנו באהליהם וימאסו בארץ חמדה". (תהילים ק"ו, כ"ד-כ"ה) ומה היה סופם של המרגלים - שגרמו עי"ז בכיה לדורות. וכן המה עוד הוסיפו בכיה על בכיה, והגענו למה שהגענו היום, שבבית ישראל ראינו שערוריה על שערוריה ובכיה על בכיה, וכל זה הוא מפני שמאסנו בארץ חמדה, כאשר הבאתי מדברי חז"ל בפנים להלן בספרי. ועיין בספר "שפת אמת", למרן מהר"ם חאגיז, שכתב בגודל העונש של המדברים בגנות יושבי ארץ ישראל. וזה לשונו: "כי יצאה הגזירה מלפניו יתברך. דכשם ש"כל האנשים הרואים את כבודי" (במדבר י"ד, כ"ב), דהיינו הדור ההוא אני גוזר עליהם שלא יהיו רואים את הארץ, כך לדורות הבאים - כל מי שיוציא שם רע על הארץ ילקה בגופו ויכנס בעונש זה, והיינו וכל מנאצי לא יראוה', דקאי על העתיד ג"כ" (דף נ"א, ע"ב), עיי"ש. ועיין עוד בספר הקדוש "חסד לאברהם", להמקובל האלקי (זקינו של מרן החיד"א) שכתב בזה"ל: "כל הדר בארץ ישראל נקרא

צדיק הגם שאינו צדיק כפי הנראה לעינים. כי אם לא היה צדיק היתה הארץ מקיאו, כמו שאמר הכתוב: "ותקיא הארץ את יושביה" (ויקרא י"ח, כ"ה), וכיון שהארץ אינו מקיאו - בהכרח הוא נקרא צדיק, ואף אם הוא בחזקת רשע" (מעין ג', נהר י"ב), עכ"ל הקדוש, (ונראה, שיש מקור לדברי המקובל האלקי הנ"ל שכל דבריו ברוח הקודש נאמרו, גם בש"ס דילן במסכת ע"ז, במה דקאמרו שם: "תא חזי, מה בין גנבי בבל לליסטים דארץ ישראל" (דף כ"ו, ע"א), עיי"ש פירש"י, ובספר "עבודת עבודה" להגאון מהרש"ק מבראד זצ"ל). ובספר "נחלה לישראל" לגדול אחד מארץ ישראל, שנפטר עוד בשנת תרכ"א, הביא את דברי בעל "חסד לאברהם" הנ"ל, והוסיף עוד על זה בזה"ל: "הרי להדיא איך אין אנו מבינים עפ"י ראות עינינו הגשמי את יושבי ארץ ישראל, כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב. א"כ, אין אנו יכולים לדונם ולבזות את אישים פרטיים וכש"כ הכלל, אפילו אנו רואים מהם אשר לא הוטב בעינינו ולא טוב עשה בתוך עמיו", עכ"ל, ואני מוסיף עוד על דבריו - וכש"כ כשאנו רואים בדברי חז"ל שמעשיהם רצויים לפני המקום כגון אלו בוני הארץ דזמנינו, כאשר אביא אי"ה בפרק ג' באריכות, דודאי אסור לדבר עליהם סרה, וכל מי שאינו נוהר בזה ואינו שומר את פיו- אינו שומר מצוות נפשו, ויפול תחת הגזירה 'וכל מנאצי לא יראה' (במדבר י"ד, כ"ט), וכדברי רבינו משה חאגיז הנ"ל. ה' ישמור מהם ומהמונם"

(אם הבנים שמחה, עמי י"ח - כ"א).

וכל הנ"ל אינו כלום גם הוא ביחס להוראת הרב מסאטמר לכל משפחה שאחד מילדיה יעלה לארץ, על פיה חובה מוטלת עליהם לשבת שבעה ל"ע.

הרב פרופ' ב. ז. בנדיקט זצ"ל סיפר לי שלפני שהרב מסאטמר מונה לתפקידו היו בסאטמר שני מועמדים, מי שהתמנה ודודו שהיה ת"ח לאין-ערוך גדול מאחינו בתורה. למרות גילו ולמרות תורתו לא התמנה הדוד, **משום שהיה אחד מהבודדים בהונגריה התומכים בציונות.**

וכן לגבי הרב משה שמואל גלזר רבה של קלויז, דור רביעי לחתם סופר, מחבר הספר הגדול 'דור רביעי' על מסכת חולין שנאלץ להתפטר מתפקידו בשבת באשר בדרשתו השבועית בשבת דרש פעם 'יהי רצון שאזכה בעוה"ב לשבת למרגלותיו של ד"ר בנימין תיאודור הרצל'. גבאי הקהילה דרשו ממנו מיד את התפטרותו באותה שבת עצמה. ונאלץ הראי"ה קוק (מאמרי ראי"ה ח"א, עמ' 61-55) לכתוב מכתב מחאה חריף לאותה קהילה על שפיטרו את רבם הצדיק והגאון?

⁹ להשכלת הדור הצעיר אוסיף, שהרב גלזר עצמו היה מאד מאושר, כי הודות לפיטוריו התאפשר לו להגשים כיסופיו, ולעלות לא"י. ושמעתי שזכה לקבוע חברותא גם עם הרב קוק זצ"ל עצמו.

היש להזכיר את הכנס שארגנו עסקני 'אגודת ישראל' בהשתתפותם של המתבוללים בוניה, כנס בו הוזמן הציבור לחתום על עצומה המבקשת ממשלת בריטניה לבטל את הצהרת בלפור! והנה עדותו של הרב כשר בעל 'תורה שלמה', בצינור הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל:

"ענינם של האגודה להיות מחבלים לעניני כלל ישראל. להרוס - ולחבל - זה ענינה של היצירה הפרנקפורטית היו. ניסו למנוע את הצהרת בלפור. וכשלא יכלו - בהיותם גרמנים - להכנס לאנגליה, כנסו אסיפת עם גדולה בוניה, לומר שהם מוחלים על הטובה של הגדולים. כל זה ארגנו עסקני האגודה, ובראש האסיפה, הושיבו, את ר' יוסף ענגיל ז"ל, גאון וצדיק, ועל ידו ר' מאיר אריק הגאון הצדיק איש חמודות, איתו נפגשתי כמה פעמים, ועוד גאון אחד. העסקנים הכינו תזכיר בסגנון של 'מוחלים על הטובה', ומסרוהו לשלשת הגאונים שעמדו בראש. סיפר את זאת הרב כשר בעל 'תורה שלימה'. השלושה התלחשו ביניהם, ואז רבי יוסף ענגיל קם, והכריז: היד שתחתום על המסמך הזה תיקצץ! עוד דוגמא אחת לניסיונות שלהם להזיק ולחבל. ואח"כ ביזוי ת"ח, ביזוי הרבנות הראשית, הרב אבא ז"ל והרב פראנק ז"ל ועוד".

(התורה הגואלת ח"ב, עמ' רפ"ח (מהדורת תשמ"ט)).

ח. עמדת מנהיגי הציבור היושבים בציון

בספר שכל כולו לה"ר ושנאת חינום, אסף איש הנמנה על הזרם החרדי אנטי-ציוני כל פירור של דיבה ולה"ר אפשרי, ע"מ לכסות את ערוות הפשע הנורא של המנהיגות הרבנית האנטי-ציונית, שהתנגדה בכל תוקף לעלייה לציון. שנאה זו אופיינה היטב כבר לפני עשרות בשנים ע"י מרן הראי"ה קוק זצ"ל במכתבו להרה"ג ז. יעבץ זצ"ל, וכתב עליה:

"והנני עדיין מלא דכאות לב מפגיעתם של בני בית מאהבינו, המתמירים להיות מנהיגי אגודת ישראל... אשר לא ישימו אל לב למעשה ה' הנורא אשר הוא עושה בכל מערכות המאורעות על גוי ועל אדם יחד, להוציא על ידו לאור עולם את הצביון השלם של חיי האדם הכללי, האגוד וקשור בנצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם. ובלא חרדת לב, ובאפס התעמקות חודרת ישיתו פיהם לדבר גבוהות במרום ונשגב, להחשיך מילין נגד חזון הפלאות אשר עינינו רואות על דבר צמיחת קרן הישועה, ההולכת וצומחת מני אז ע"י קיבוץ נדחים אל הררי קודש, וכעת כבר הזרוע נטויה היא על כל העמים, ודבר אלהינו יקום לעולם. ולענין מעשה, לכתוב להם מכתב בדברי שלי' ע"ז כמובן הנני מוכן בע"ה, אף כי מסופקני אם יועיל, כי יש כאן יציאה מן הכח אל הפועל טינה ישנה שבלב, של כתה ידועה המתחסדת בחסידות ארסית שאינה יכולה לסבול כל תנועה של חיים לאומיים ביחוד ביחש לישראל בא"י, וכל מה

שעשו עד כה בזה היה כאלו כפאם... וכאן מצא בע"ה מקום לגבות את חובו, להשליך נעל על תקות החיים על אדמת הקודש. והתוצאות מזה, החביבות עליהם היא השתקעות של גלות, ללקט במנוחה פרורים תחת שלחן אשכנז, ועל יסודות של יראת שמים מזויפת כזאת, בונה היא המינות וההמרה המגועלה את קינה, וביצי צפעוני כאלה מתבקעות הן במשך זמן קטן, של דור דורים בערך... לגבי אלה בעלי הקרנים, המכתב ללא יועיל, בכ"ז אנחנו צריכים לעשות את שלנו ולפתח בשלוי

(אגרות ראי"ה ג', אגרת תתע"ה, עמ' קס"ג).

ברצונו להכפיש את הציונות שנואת נפשו ובכל מחיר, לא בחל המחבר בכל הזדמנות לזרוק בוץ על אלו שפעלו למען ציון, אף אם לעיתים בדרכים בלתי-מתוקנות או אף קלוקלות בעיני כל ירא ה'. מתוך ספר זה לקטתי מספר פנינים אומללות' והנני מצטטם. על אף שבטוחני שחלק מהן הוצאו מהקשרן, כיון ששמעתי שהמצוטט אומת, לא היסטתי להביא מתוכו עובדות המפנות אצבע מאשימה כלפי זרמים אחרים, ולא יהיה במאמר זה משום משוא פנים לאיש ולזרם.

אבל לפני שנצטט התבטאויות אומללות אלו, הקדמה מתבקשת. עלינו להזכיר שכל מהלכי הציונות החילונית ינקו מתגובה לרעיונות אנטישמיים, כפי שהעירה פרופ' אניטה שפירא בספרה 'חרב היונה':

"הטיעון האנטישמי השגור היה שהיהודים כמוהם כצמחים פריזטים, המסוגלים להתקיים רק על גבו של עץ אחר, ולכן הם חיים בקרב העמים. הטענה של ריכרד וגנר, שהיהודים חסרים יצירתיות אמיתית¹⁰, היתה מקובלת במיוחד לגבי התחום של בניין מדינה וקיום חיים מדיניים... העוצמה הפיזית וחוכמת המדינה נחשבו שתי תכונות ההולכות יד ביד, והיהודי חסר היה את שתיהן. לכן לא ייפלא הדבר שהרעיונות בדבר בניין מדינה יהודית, על פי הדגם האירופאי, היו כרוכים ברעיונות של צמיחת טיפוס יהודי חדש¹¹, שידמה גופנית ונפשית לשכניו הגבוהים ונחזקים".

ומה עם העיתונות הישראלית מן הימים ההם? גם היא, כמו היום, הצטיינה בעיוורון מוחלט, בטמינת ראש בחול, ובהכחשת כל סכנה וכל חומרה בבעיות. נשמע לדוגמא את האשליה (או ניסיון ההטעיה העצמית?) של העיתון 'דבר': "הנגישות ורדיפות האימים לא שברו את רוח היהודים בפולין". או עוד באמצע המלחמה, בשעת שיא ההשמדה, הוא מביא את אגרת מולוטוב על הטבח שעשו הנאצים באוקראינה: "פקידי הצירות האמריקאית בס.ס.ר. (ברית המועצות) הקדישו

¹⁰ פרופ' שפירא אינה יודעת כנראה שגישה נוסחה לפניו על ידי א. רנאן באנטישמיות המפורסמת לגבי כל תחומי החיים, ולא זו דוקא התחום המדיני.

¹¹ ואני מוסיף: במיטב המסורת הבולשביקית שרצתה ליצור אדם חדש, עולם חדש, וכיום במהדורה עדכנית יותר 'מזרח תיכון חדש'.

בימים האחרונים הרבה מזמנם לחקירת החומר על הטבח שהצבא הגרמני ערך באוקראינה ולפי הרשימות הסובייטיות נספו בו 100,000 אזרחים, רובם יהודים. החומר שנמסר לצירות האמריקאית, בצירוף איגרת רשמית של הקומיסאר לענייני חוץ, מולוטוב, ושיועבר לווינגטון, כולל פרטים ותיאורים של עדי ראייה - על הוצאה להורג המונית של אלפי יהודים ורוסים בקיוב, אודיסה, קאמיניץ-פודולסק, מאריופול ובערים אחרות באוקראינה המאוכלסות ברובן יהודים. גם בלבוב הוצאו להורג בערך 6,000 יהודים אחרי כיבוש העיר בידי הנאצים". ומדגיש מולוטוב: "רצח הקורבנות הוצא לפועל בתלייה, בירה, בדקירות סכין, בחנק ובשימוש חומרי נפץ". ועוד: "מעולם לא תהיה שכחה או מחילה ב.ס.ס.ר למעשה זוועה אלה". ולמרות זאת מעז העיתון בעיוורונו לכתוב: "בידינו רשימה של "הכוכב האדום" על הטבח בקיוב וממנה אפשר ללמוד כי רוב הקורבנות בקיוב לא היו יהודים דווקא..." ("רק" 52,000 קורבנות!). וכן: "אין ספק שהרוצחים הנאצים שפכו דם כמים במקומות הכיבוש, אבל לכל המספרים הגדולים הניתנים מפי חיילים השבים מן החזית יש להתייחס כמובן בהסתייגות רבה" (הובא ב"דבר" 1.3.42). וכן דן פינס מעורכי "דבר":

"גם בימים שהחרב הוצאה מנרתיקה ודם נשפך כמים, יש לחוס על כל טיפת דם ויש להימנע מכל מריטת עצבים מיותרת. איש מאתנו לא ירצה להתנחם שהרוצחים הנאצים לא פגעו ולא רמסו ולא ריטשו יהודים. הם עשו זאת ועושים. אולם המודיעים הבלתי אחראים למיניהם מוסיפים במו ידיהם להרוג יהודים. הם קולטים כל שמועה, מחפשים בנרות אחרי כל בשורה רעה, אחרי כל מספר קטלני ומגישים אותו לעיתונים ולקוראים בצורה ובתוכן המקפאים את הדם ו"הורגים" ממש. ודאי יש מי שיגיד: אנו כאן שאננים מדי, לבנו ערל ואטום כלפי הנעשה שם בעולם היהודי הקודר והחרב ואין להצטער אם איזו ידיעה תוציא אותנו מהשאננות. אבל האם אין מרגישים מפיצי הידיעות על רבבות יהודים ועל רבע מיליון יהודים הרוגים וטבוחים כי לב רבים אינו נוטה להתרגש ביותר מהעובדות והמספרים אשר בידיעות אלה מחמת אי-אמון בהן, מחמת ההגזמה שבהן? הנה לדוגמא נמצא מי שעשה חשבון מפי "חיילים הונגרים שחזרו מחזית רוסיה" כי נהרגו 240 אלף יהודים. יט"א (סוכנות ידיעות) הריצה את הידיעה למרחבי העולם והגיעה גם אלינו בציונר סט"א, ועיתונים עשו ממנה "מטעמים". יודעים אנו מה נאמנה עדותם של חיילים ידועים החוזרים מהחזית, המתפארים ב"מעשה ידיהם" הגדולים בהריגת בני-אדם ויהודים בפרט, כן יודעים אנו כי אסור לצרף מספרים מפי "עדי ראייה" כאלה: חייל אחד מספר כי שם ושם נהרגו כך וכך יהודים. בא חייל אחר ומספר כי נהרגו מספר כפול, ועוד אחד בשורה בפיו: נהרגו מספר רב יותר, והיד רושמת, עושה מלאכת החיבור: סך-

הכל אגדתי והמודיע מטלגרף. זכורות הטלגרמות מימי המאורעות בארץ שנשלחו לעיתונים בכל יבשות העולם על המתרחש אצלנו כאן. כמה גוזמות ואי דיוק היו בידיעות ההן מארצנו הקטנה. על אחת כמה וכמה מארץ עניקת ומאנדלמוסיה גדולה. לאט לכם מודיעים ועיתונאים ביציקת דם יהודי לתוך שורותיכם!"

(במאמרו מהתאריך 17.2.1942).

אפילו עיתון "הצופה" נפל בפח האוויליות הישראלית:

"כבר העירונו לא פעם בעיתוננו על הנוהג המצער שנוהגים כמה מעיתוני הארץ לנפח כל שמועה רעה על שפיכת דמי יהודים, להרבות במספר החללים וההרוגים, ולהכתירם במסגרת שחורה כדי להשחיר את השחור ולהגדיל רושם. ולשם מה? וכי אין די צרות בישראל! וכי אין די בדמי ישראל הנשפכים באמת בכל מקום עד שיש צורך להוסיף עליהם הפלגות והגזמות?"

ט. שום זרם ושום גוף לא למד לקח

העולם החרדי (החלק האנטי-ציוני שבו), הנושא גם הוא באחריות אדירה בכל הנוגע לאסונם של היהודים במהלך השואה, דווקא מפאת התנגדותו הנחרצת לכל מה שריח ציונות נודף ממנו, לא רק שמכחיש אחריותו זו ומנסה לטשטש עקבותיה, אלא שעוד ממשיך להטיל אחריות זו על העולם הציוני, בדיוק כפי שנהג ערב המלחמה, כאילו לא קרה כלום. הרחיק לכת בתחום זה יותר מכולם האדמו"ר מסאטמר, שקבע שהשואה הייתה הגשמת ה'עונש' המוזכר בתלמוד לגבי הדר שיפר את 'שלושת השבועות', קביעת התלמוד בכתובות:

"אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו, אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה"¹²

(ק"י"א, ע"א).

אמר לי אישית הרה"ג י. קלופט זצ"ל אב"ד בחיפה ותלמידו של הרוגצ'ובר: "אינני מבין, וכי אלו שלא עברו על השבועה לא נטבחו כצבאות וכאילות?! ולא הסתפק האדמו"ר מסאטמר בכך, ועלה הוא עצמו לארץ בניגוד להוראותיו הקודמות, ובשעת הקמת המדינה ראה בה 'מעשה שטן'! איך אפשר לטעות עד כדי כך?!

¹² אינני מתעכב במקום זה על פרשנות זו של דברי רבי אלעזר, שקשה מאד להאמין שיצאה מפי ת"ח, כיון שמפורש שם בתלמוד שמתייחסת רק לשבועה של גילוי הקץ ותו לא! יתירה מזו, דברי רבי אלעזר השניים הסמוכים למאמרנו, מוכיחים בדיוק ההיפך מטענה חסרת שחר זו: "כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עוון, שנאמר: "ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון (ישעיה ל"ג, כ"ד)" (שם). אם כל הדר בא"י שרוי בלי עוון, פשיטא שמותר לעלות אליה.

השנאה לציונות אוחזת כיום לא רק באותם החוגים ובאותן הקהילות שדגלו בה בעבר, אלא התפשטה גם לספרדים שנהפכו חרדים, ובדיוק כדרכם של 'נובו ריש', אחד מהידועים שבהם, גיבב בשיטה ידועה ופסולה שאינה ראויה לאיש אשר בשם ישראל יכונה, חלקי הצהרות של הרצל בצעירותו, קטעי מסמכים של בן-גוריון, בליל של לשון הרע ודיבה על כל ראשי הציונות תוך ניסיון לתלות בהם את הקולר. חבל על מאמצים זולים ובזויים אלו העוברים כולם על איסור הונאה והוצאת שם רע על המתים.

מצד העולם החילוני (מהדורה ישראלית של המתבוללים בחו"ל, אליהם הצטרפו חלשי אופי מהעולם הדתי) דוגלים בדיוק באותה גישה שגרשום שלום מגנה בכל תוקף אצל משפחתו המתבוללת, והפעם לא דחייה של כל לאומיות יהודית בלבד, אלא גם מאבק נגדה, כאשר בתואנה של 'גזענות', העדפה על פניה "אוניברסליות". אם בגרמניה המתבולל אכל חזיר ברחובות העיר כדי להידמות לגוי, כאן הוא עושה זאת לתיאבון, ולא ברור מה גרוע יותר. אם שם ניסה להתדמות לגוי הארץ, כאן הוא הלוחם נגד כל מי שאינו רוצה להדמות לגוי הארץ. השר מיימון, שר הדתות הראשון של מדינת ישראל סיפר שבישיבה הראשונה של הוועד הלאומי לאחר החלטת האו"ם להקים מדינת ישראל, דנו במשפט העתיד לשרור במדינה. לכשהרב מיימון אמר שזה עתה אלפיים שנה שעמנו מתפלל 'השיבה שופטינו כבראשונה', השיב לו בן-גוריון: 'אנו רוצים להיות עם ככל העמים!' לי לא ברור עד היום איך אפשר לבטא הצהרה כה אינפנטילית, כי להיות ככל העמים אין צורך להיות בארץ, ואף אין צורך להיות יהודי. אבל הרב מיימון ז"ל השיב לו בפסוק שביחזקאל "אשר אתם אומרים נהיה כגויים" (כ', ל"ב). אבל אנו, מה למדנו מכל הניסיון הכושל להדמות לגויים?! והשאיפה להיות 'נאורים' שהתפרשה בעבר בגלות כריחוק ממקורות היהדות והתורה, ממשיכה להיות דגל של חלקים נכבדים של האומה. ואותו בטחון תמים בעמים ובטוב לבם, תוך אי-הבנה יסודית של הפנומן האנטישמי הלושב כיום איצטלה של אנטי-ציונות, נשאר ער וקיים אצל אותם חלקים בעמנו, ולעיתים בצורה עוד יותר חולנית מבעבר. והאנטי-דתיים שבתוכם מצאו 'מציאה' מיוחדת להשתחרר מכל עול אלהי, ולהצדיק את עמדתם, בחוסר המשפט והצדק שהתגלה לדעתם במלחמה.

י. הבודדים שהודו בטעות הנוראה והבלתי-נסלחת

בראש רשימת הבודדים שאזרו חיל להודות באחריותם על הטרגדיה הנוראה, יש להעמיד את בעל 'אם הבנים שמחה' הרב טייכטאל הי"ד (הני"ל) שאינו מהסס לכתוב:

"ואודה על האמת ואזכיר את חטאי, שגם בעיני היה לנמאס המפעל הזה של בנין הארץ. מחמת ששמעתי כן מהרבה חרדים סתם, ונשרש בלבי כך ולא התעניינתי בזה כלל כי טרוד הייתי בגירסא בלימוד תלמידים ולחבר חיבורים בגפ"ת ובשו"ת להשיב לכל שואל בדבר ה'. ורק אחר שלקיני בגלות החל הזה עיוני בהלכה זו והאיר ה' עיני שטעות היתה בידי ובידי אשר התנגדו לזה. ואני מודה ואומר, כמו שמצינו בש"ס מרבא ומכמה גדולי חכמינו ז"ל. שהודו ואמרו: דברים שאמרת לך - טעות היו בידי. ומודים דרבנן היינו שבחייהו, ובי"ה אני איני חת משום אדם לומר בפומבי דברי אמת שבלבי, כי אני בי"ה שמשתי גדולי וצדיקי עולם ונתגדלתי בין חכמי דור קדושי עליונים אמיתיים, וגם למדתי בי"ה מימי נעורי ונשאתי אשה בימי נעורי, כי נתקשרתי עם בת גדול הדור בהיותי בן י"ט שנה, ולא פסקה תורה משלחני מאז עד עתה, ואין אני מבטל דעתי דעת תורה משום גדול או רבי בזמנינו, רק אם יתוכח עמי בדרך משא ומתן של תורה בראיות מדברי חז"ל - אז אודה על דבריו אם יצדקו, אבל לא בסברות כרסיות לחוד, וה' יודע ועד, כי לא כתבתי דברים הללו בשביל להתגאות ולהתיהר, אלא למען האמת והצדק, ולמען כבוד שמו יתברך, ולמען כבוד אומתנו וכבוד ארצנו הקדושה" (עמ' כ"א-כ"ב).

חכם אחר, פחות מוכר מבעל הבנים שמחה הינו הרב עקיבא גלזנר ז"ל הכותב בספרו 'אילת השחר'¹³:

"לכשאני מסכם פעילות רבנית של יותר מארבעים שנה, הנני מרגיש בנשמתי ובמצפוני את הצורך לבטא וידוי פומבי, הודאה ציבורית של חטא. הנני מודה שאני עצמי, וביחד אתי מספר עצום של עמיתי הרבנים, לא מילאנו את תפקידנו הרוחניים והדתיים ברמה הנדרשת לפי צורכי התקופה הגדולה בה חיינו, ושהיותה מפנה מכריע וגורלי בעתיד עמנו. צרות האופק, חוסר התעניינות מספקת, ופעמים רבות עמדה שלילית ביחד לתנועות הגדולות שהיו משנות אז את ההווה והעתיד של המון עמנו, לפעמים גם שאיפות אומללות הנובעות מחוסר אמונה דתית עמוקה, שיקולים אדמיניסטרטיביים ומפלגתיים, שאין להן קשר עם החובות הכבדות מנשא, שהדאגה לגורל עמנו היו צריכות להטיל עלינו, אלו הם חטאינו החמורים בשוגג, שמצפוני חש אותם ביחד עם מצפונם של רבים מעמיתי.

לא הייתי רוצה שדברי יפורשו כהאשמה נגד זרם זה או אחר, נגד מפלגה זו או אחרת בחיק היהדות הדתית. אבל הנני מרגיש את הצורך המעיק לשחרר את מצפוני מעול רוחני כמעט בלתי נסבל, בהצהרה, קבל עם ועדה של נוסח וידוייני הגדול 'אשמנו בגדנו'. והייתי שמח להרגיש שאינו

¹³ ספר שתורגם באמצעותי לגרמנית ומכחה להדפסתו.

בודד, אבל משתתף הוא במקהלה עצומה, המצהירה בקול גדול 'אבל אשמים אנחנו'. אנו נושאים בצוותא את האחריות הבלתי ניתנת למחיקה ביחס לאחינו שצרתם ראינו ושמועקתם הבחנו, אבל שלפניהם עצמנו עיינו ואטמנו אוזנינו, כשנפשם התחננה לעזרתנו. **וחרשות זו ועורון זה שבמדה רבה, יש למנות בתוך סיבות הקטסטרופה הנוראה שאחינו היו קורבנותיה.**

התורה (זכרו את מקרה של החלל שנמצא בשדה ולא נודע מי היכהו, וחכמי ישראל ומנהיגי ישראל נחשבים האחראים, דברים כ"א, א'–ט') וההיסטוריה מנסחים יחד נגדינו כתב אישום במילים המזעזעות הבאות: 'האם עשינו כל מה שהיה ביכולתנו על מנת להסיר מעמנו את הגדולה והנוראה שבקטסטרופות? **האם חטאותינו בשוגג אינם נמנים בתוך סיבות קטסטרופה זו?** האם במשך עשרים השנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, לא היינו יכולים ולא היינו צריכים לעשות את הבלתי-אפשרי כדי לינץ ולהגשים את העליה לארץ ישראל של חלק עצום מעמנו, שמפאת חסרונותינו, במקום להציל את חייהם בארץ ישראל ולהשתתף בהקמת מדינה, שבה נוכחותם הייתה יכולה להוות גורם חשוב בהתפתחות הדתית של הכוח הלאומי, ולאחר מכן במדינת ישראל, ובמקום זה הוגלו למחנות אושוץ ומיידנק כדי להיות מושמדים במיליונים בתאי הגז?!"

עליהם יש להוסיף עדות חיה ששמעתי אישית מפי הרב בנדיקט זצ"ל אשר ביקר אצל האדמו"ר מסדיגורא מיד אחרי מלחמת העולם השנייה. האדמו"ר אמר לו:

'אי-אפשר לומר שמפאת השבת נהרגנו בשואה משום שגם שומרי שבת וגם מחללי שבת הושמדו, ואי-אפשר לומר שבגלל טהרת המשפחה כי גם העוברים עליה וגם שומריה הושמדו, ואי-אפשר לומר מפאת הכשרות משום שגם שומריה וגם אוכלי נבלות וטריפות הושמדו, לכן לא נשאר אלא סיבה אחת לאסון: השנאה לארץ ישראל!'

יא. חלקה המכריע של הנצרות בשואה

היבט מרכזי הנוגע לשואה לא טופל במשך עשרות בשנים, והוא חלקה של הנצרות ושל הוותיקן בטבח זה. המציאות הישראלית העיוורת לגמרי בכל הנוגע למהלכים היסטוריים עולמיים, ובפרט אלו שגורל עמנו תלוי בהם, לא רק שלא העיזה להתמודד עם שתיקת הוותיקן בשואה, אלא שלא הייתה מסוגלת (ועדיין אינה מסוגלת) להעלות על דעתה את גודל אחריותו של העולם הנוצרי ושל המנהיגות הדתית הנוצרית לדורותיה בקטסטרופה זו. כה שקועה החברה הישראלית בצידת 'חסידי אומות העולם' שכה רבים היו כאשר ששה מיליונים

(ולפי העדכונים האחרונים : שבעה מיליון וחצי) 'הצליחו' להיהרג מבלי שאיש יושיט להם עזרה, שהיא לא מצליחה להבחין באנשים רעים בזמן השואה. אם 'חסידים' אלו היו כה רבים, מדוע אמי, לדוגמא, וביחד אתה מיליוני אחרים, לא זכו לשמוע בכל מהלך שהותם באושוויץ על עזרה מכל סוג שהוא?!

אפשר עוד איכשהו למחול על תסביך השלכת טוב הלב היהודי על נפשו של הגוי, סך הכל מדובר במחלה יהודית כרונית הרואה תמיד ברוצחינו אנשים מלאי אהבת ישראל יותר מכל יהודי אמיתי, אבל איך אפשר לעבור לסדר היום לאור הבורות הנוראית לפיה בבסיס התיאולוגיה הנוצרית הוותיקנית עומד העיקרון לפיו על הדם היהודי להמשיך לזרום על הארץ, ככפרה על חטא המתתו של אלוהי אנושי, אשר למעשה היה סתם יהודי עובד עבודה זרה ומורד ברבותיו (כעדות התלמוד הלא מצונזר)?!

מי לא מבין שדווקא האפיפיור הנוכחי הוא זה שנאבק למען מנזר הכרמליתים על אתר של אושוויץ, משום שנוכחותו שם היא התגלמות העונש שהובטח ל'בסיס זה של השטן בעולם' (היינו : עם ישראל ההורג אלוהי), ובביקורו הראשון שם הצהיר : 'איך אפשר להתעלם מהעובדה שהעם שקיבל את הצו 'לא תרצח' הוא זה שכל כך סבל ממנו', וכל היודע דבר מה בתאולוגיה פאוליניסטית מבין שהכוונה היא : זהו עונש על חטאנו. ישנם די קטעים באוריגנס, אגוסטינוס וגרגוריה מניס כדי לאשש טענתי זו, אף אם הנצרות לא העלתה על הכתב גישתה זו בצורה ישירה. השואה לא הייתה אלא התוצאה הבלתי-נמנעת של חינוך נוצרי אנטישמי של אלפיים שנה. כיון שבמגמת מאמר זה לא התכוונתי להתעכב אלא על הצד היהודי, לא הארכתני בסעיף זה, אלא שיש להבין כי עמדת הנצרות ממשיכה להתקשר גם לימינו. קטע אחד מאוריגנס מבהיר כמה משפיעה עמדתה של הנצרות על חיינו, ברגעים אלו ממש :

"במלא הבטחון אנו יכולים להצהיר שהיהודים לא ישובו למעמדם

ולאיתנם משום שהם ביצעו את הפשע הנורא שבכולם : הם קשרו קשר

נגד מושיע המין האנושי ... **חייבת** הייתה העיר בה יש"ו סבל **להיחרב** עד

היסוד, שהעם היהודי יוגלה מארצו ושאחרים יקראו אל האל לבחירה

מאושרת יותר"

אם אין די בזה כדי להצדיק כל טבח ב'רוצחי אל' אלו (ואף למנוע מהם שיבת ציון, שהיא שיבה לאיתנם), אינני יודע הסתה מה היא.

יב. המסקנה הקשה המתבקשת

האסון הזה שאין לו שיעור, אסון השואה, מחייב אותנו להסיק מסקנה שאף אם לא תוכל להתקבל על דעת פליטיה, חוששני שהיא

היחידה המתבקשת בכל זאת: היא שימשה קרש הצלה אחרון לעמנו בדור ההוא ובנסיבותיו. המציאות הגלותית כילתה כל חלקה טובה, ולא רק בקהילות שנפגעו עצמן, אלא אף בכל הקהילות הרחוקות ממקומות ההשמדה, משום שבמקום שהחרב והאש לא כילו, ארס ההתבוללות והניווון הרוחני והתורני מילאו את תפקיד החרב, והשמיטו את הכר מתחת לכל תקווה להישאר יהודי. ואל לנו לשכוח שאם השואה השמידה שליש מעמנו, ההתבוללות שקדמה לה בהרבה השמידה מצדה כשני שלישים (ולצערנו התופעה ממשיכה, אף במקומות הזוכים להתגברות האנטישמיות). לא היסס להצהיר על כך אפילו הסופר פליט שואה אלי ויזל כבר בשנות השישים (למניינם).

ואיך יוכל איש לא לתת את דעתו לעובדה שהקמת מדינת ישראל התאפשרה רק הודות למועקה הנוראה שרבעה על המצפון המערבי (בין אם מועקה זו אמיתית היתה, או כפי שבעיניי אין ספק בו, הייתה זו מועקה מעושה, למראית העין בלבד)¹⁴. הקמה זו 'נזקפת' לדמי אחינו שניגר כמים על הארץ או נשרף באש התופת, בבחינת "בדמך חיי" (יחזקאל ט"ז, ו'), הצילה את היהדות - דרך אגב למורת רוחם של רבים מבין המתיימרים להיות משכילים 'נאורים' בארצנו¹⁵.

לרוב שמחתנו לומדות כאן במדינתנו המחודשת כמעט כנעוריה, כל קהילות ישראל את תוכן עברם, תוכן שעוצב בשעת זוהרן של אותן הקהילות, זוהר שהספיק מזמן להיעלם בארצות גלותם משום שהלך ודעך, והנה, כאן בשיבות ארץ-ישראליות תוכן זה חיי וקיים הוא, ואף הולך ומתחדש ומתקדש, וכל זה בהיקף שספק אם היה כדוגמתו אי-פעם בתולדותינו. כל הצללים הכבדים ביותר המתלווים לתופעה זו, לא יוכלו לכבות את הזכות ואת האפשרות הניתנת כיום לעולם התורה לפרוח כפי שלא פרח מעולם, על אף כל תופעת ה'חילוניות'. אפילו מדת 'החזרת עטרה ליושנה' החביבה כל כך על החוגים הספרדים לא התאפשרה אלא הודות למדינת ישראל - לתקציביה, להגנתה על לומדי התורה, כאשר לא התאפשרה מעולם בגלות במאת השנים האחרונות!

ודבריי אלה הינם לא רק אישוש (כ'יהודה ועוד לקרא') לדברי הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל במאמרו המפורסם על השואה, אלא עמדה

¹⁴ לפי מה שסופר לי מפי מקור בכיר, קיים מסמך סודי המתאר השתלשלות הצבעתה של ארה"ב למען מדינת ישראל. לפי מסמך זה מתברר שהאפיפיור ביקש ב-1947 מנשיא ארה"ב להצביע נגד הקמת מדינת ישראל. הנשיא שלא רצה באותם הימים לאבד שוק של ארבע מאות מיליוני ערבים, סבר גם הוא להצביע נגד, וגם ללא עידוד האפיפיור, אלא שיועציו הבהירו לו שלא יוכל להצביע נגד, משום שהעולם לא יבין זאת אחרי הטבח הנורא של המלחמה. בסופו של דבר יועצי הפנטגון קבעו שאין כל בעיה להצביע בעד הקמת המדינה, משום שהערבים ימחקו אותה מעל המפה תוך שלושה חודשים, ובאופן זה ארה"ב תצא נקייה מכל הבחינות.

¹⁵ ראה לדוגמה הארס החולני ששופך בנקודה זו ד"ר י. עילם בספרו האומלל 'קץ היהדות'.

שיתכן שהיא מרחיקה לכת אף מעט יותר. הרב לימדנו במאמרו זה היטב איך 'הקיצ הקץ'. וכך כתב:

"כל עם ישראל הוא גוף אחד שלם שמופיע בבריאותו רק בארץ ישראל. בגלות אנו נמצאים במצב לא נורמלי ולא בריא, והשיבה לארץ ישראל היא שיבה לנורמליות. בגלות איננו במלוא בריאותנו, מכיון שנהרסה מציאותנו הכלל-ישראלית, ונשארו יחידים, 'שארית ישראל'. הגלות גורמת עיכוב בהתגלות אור החיים הכלל-ישראלי, נהרסת מציאותנו הציבורית והלאומית ואנו נשארים כבודדים. אמנם לא לנצח יבשו עצמותינו ואנו מחכים להתגלות אור חיים מחדש (עיין יחזקאל ל"ז, ב"ד, ובליקוטי הגר"א בסוף ספרא דמניעותא). והנה מגיע זמן החזרה לבריאותנו. הקיצ הקץ! בכל יש מדרגות, וגם הגאולה הזאת אינה מופיעה בבת אחת, אלא בהדרגה, 'קמעא קמעא' (ירושלמי ברכות פ"א ה"א). רבונו של עולם סידר את ההסטוריה כך שבמשך זמן מסויים נהיה בגלות, ואחר כך הוא מסובב את הסיבות כך שבתהליך הנמשך כמה דורות כלל ישראל מתחיל להתעורר. "התנערי מעפר קומי" (ישעיה נ"א, י"ז). ישראל הולך ומתקרב להתעוררות שלמה.

אין זה תהליך פשוט כל כך, ויש מצבים שקשה להינתק מן הגלות. אבל הרי הגיע הזמן של תחית העם וגאולת הארץ, הגיע הקץ המגולה של 'אתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא' (יחזקאל ל"ו, ח'; סנהדרין צ"ח, ע"א). נשמת העם ונשמת הארץ שייכות זו לזו, וכשהעם נפגש עם ארצו, הרי היא חוזרת לתחיתה. 'כי קרבו לבוא' - ישראל התקרבו לעלות לארץ ודבר זה גורם לתחית הארץ. אבל כשמגיע זמן זה של יציאתנו מחושך הגלות, מופיעים מצבים הדומים לזה של העבד האומר "אהבתי את אדוני" (שמות כ"א, ה'). יהודים מתאהבים בגלות ומסרבים לעלות לארץ ישראל. אבל הגלות אינה יכולה להימשך לעולם ועד. גלות היא החילול השם היותר גדול, כפי שמפורש ביחזקאל 'ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארכו יצאו' (יחזקאל ל"ו, כ') כשמגיע זמן הגאולה, קורה שיש סיבוכים, וחלק גדול מעם ישראל נדבק בזפת הגלות. כך היא העובדה: הרבה יהודים התרגלו לטומאת הגלות, ומסרבים לעזוב אותה. ואפילו צדיקים גדולים לפעמים קשורים לגלות וטומאתה. אז מתחיל טפול אלהי פנימי עמוק ונסתר של הטהרות מטומאה זו, נתוח ורפוי. כל המליונים שבישראל הם יחד גוף אחד, אורגניזם אחד, וכשהוא מתעכב מהבראתו בגלל דבקותו בארץ העמים, יש צורך בנתוח אלהי אכזרי. הגיע הזמן שישאל ישובו לארצם, אבל מכיון שחלק מהם ממאנים לעשות זאת, אין דרך אחרת אלא 'ויקחני בציצת ראשי' (יחזקאל ח', ג'), כדי להעלותם לארץ ישראל בעל כרחם. כשמגיע הקץ, ואין כל ישראל מכירים בכך, מופיע נתוח אלהי אכזרי של ניתוק מן הגלות. לא מדובר

כאן בחשבון עם פלוני או אלמוני, מכיון שזה סוד ה', סוד הנשמות, אלא בנתוח במובן הכללי, בגלל המציאות של 'וימאסו בארץ חמדה' (תהילים קי"ו, כ"ד), ניתוח המביא את העם לניתוק מן הגלות וחזרה לארץ ישראל מקום חיינו¹⁶.

"כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" (ישעיה נ"ב, ח'). לכאורה הבטוי עין בעין אינו מובן, אלא שהוא מקביל לבטוי "פנים בפנים דבר ה' " (דברים ה', ד'), כשפנים של מעלה מכוונות לפנים של מטה ומקרינות אליהן. כך יש צורך שהעין של מטה תהיה מכוונת כלפי העין העליונה. על פי רוב "אדם יראה לעינים" (שמואל א' ט"ז, ז'), מתוך הסתכלות מצומצמת שאינה אמיתית. עליו להתרומם למצב של התאמת עינו האנושית הקטנה לעין האלהית העליונה. "עין ה' אל יראיו" (תהילים ל"ג, י"ח). כש"ישראל מסתכלים כלפי מעלה" (ראש השנה פ"ג, מ"ח), מתרוממים מעל הסתכלותם המצומצמת אל עבר העין האלהית הגדולה והכללית, כשהם מסתכלים 'עין בעין' אז 'יראו בשוב ה' ציון'."

(שיחות הרצי"ה השואה ועשרה בטבת, שיחה א', עמ' 8-6).

הרשיתי לעצמי לומר שהרחקתי לכת מעט יותר מדברי הרב, משום שהרב קבע שה'ניתוח האכזרי' הוא צורך התנתקות מן הגלות, כאשר, לענינו¹⁷, ישנו עוד תהליך נוסף המתלווה לו, והוא צורך הצלתו של עם ישראל בסכנה האדירה של הגלות, בבחינת ארבעים ותשע שערי טומאה ואם היו מוסיפים אחד לא היו יוצאים ממצרים מודרנית וכללית זו. חילול ה' שהיה טעון טיפול, אינו רק מבחינת נוכחותנו שם, אלא גם בסכנת היטמעותנו שאין חילול ה' גדול ממנו.

יהי רצון שדבריי אלה יהיו לעילוי נשמתו של גד הי"ד, אשר חירף נפשו בגבורה עילאית למען שמו תורתו ועמו בארץ המקודשת, שכל כך אהב אותה, "ארץ אשר ה' דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (עפ"י דברים י"א, ב').

¹⁶ "כמדומה לנו בהיותנו בשלווה בחוץ לארץ, שמצאנו א"י וירושלים אחרת דוגמתה... והוא בעיני הסיבה הקרובה ביותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונות אשר מצאנו בגלות" (ר"י עמדין בהקדמה לסדור "בית יעקב", עמ' י"ג). "כיון שלא התעוררו ישראל לשוב לארצנו ולנחלת אבותינו, התחילו הגזירות, הגירושים והשמדות, מפני שהדבר תלוי בתשובה - שישובו לארץ ישראל" (ר"י אלקלעי, קול קורא בשנת תר"ח). ובשלי"ה, שאברהם אבינו הושלך לכבשן האש למען רמוז לו שיעלה לארץ וזה רמוז על העתידות! (שלי"ה, לך לך). מתוך הערתו של הרב ש. אבינר שליט"א בהוצאת מאמר זה של הרב.